

Leto
X.

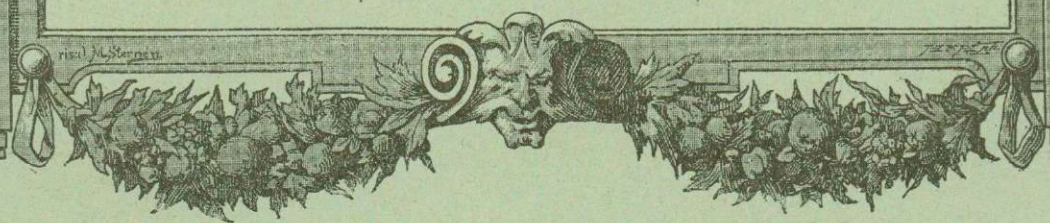
DOM IN SVEI

Štev.
18.

Ureja:
dr. Fr. Lampe.

V Ljubljani.
1897.

Tiska:
Katol. Tiskarna.

V Ljubljani, dné 15. kimovca 1897.

Vsebina 18. zvezka.

	Stran
Cvetje s polja modroslovskega. (Spisal dr. Fr. L.) [Dalje.]	545
Županova Minka. (Idila. — Zložil A. Hribar.) XIII. Ljudski glas. — XIV. Predpust	548
Čez morje. (Spisal Ivo Trošt.) [Dalje.]	551
Na arabskem vseučilišču v Kahiri. (Spisal dr. Karol Pečnik, mestni zdravnik v Aleksandriji.) [Konec.]	558
Ob Balkanu. (Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.) [Dalje.]	562
Vzori in boji. (Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.) [Dalje.]	569
Klinopisni spominiki in sv. pismo. (Spisal dr. Fr. Sedej.) [Dalje.]	571
Naše kritično stališče. (Spisal dr. Fr. L.) [Konec.]	573

Na platnicah.

Prošnja. — Socijalni pomenki. [Dalje]

Slike.

Pridna Micika. (Slikal D. M.)	545
Usmiljeni Samarijan. (Slikal Edmund Kanoldt.)	552, 553
Arabski praznik v Kahiri	561
Monstrancija v Slavini	575

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII. in IX. po 4 gld. 20 kr.

„Dom in Svet“ stane za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrť leta 1 gld. 5 kr. Za dijake na leto 3 gld. 40 kr., za pol leta 1 gld. 70 kr., za četrť leta 85 kr. V tuje dežele po 1 gld. 20 kr. na leto več. Dobivajo se še vse lanske (1896) številke.

Uredništvo in upravništvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje tudi „Katoliška Bukvarna.“

Cvetje s polja modroslovskega.

(Spisal dr. Fr. L.)

(Dalje).

5. O družini.

Ker smo o postanku in pomenu družine že govorili, treba nam določiti o tej prevažni družbi le nekatera pravna vprašanja.

Družina

sloni na zakonski zvezi moža in žene. Tu se vpraša najprej, kaj je narava določila za stran zakonske zveze.

Kakor je zakon ustanovil Stvarnik, tako mu je tudi določil namen, da se namreč množi in ohrani človeški rod, da sta si mož in žena v podporo in da vzgajata otroke. Zaradi tega je zakonska zveza najtesnejša zveza izmed vseh, kar jih je med ljudmi, je najbolj vsestranska in popolna. Le taka zveza vodi do

označenega namena. Zato je ta zveza

trajna, ker le v trajni zvezi se morejo vzgojiti otroci, in sicer popolnoma ali do konca trajna, to je do konca življenja jednega izmed zakonskih. Z drugimi besedami pravimo, da je zakonska zveza nerazdružljiva. Kakor se to kaže iz omenjenih razlogov, tako se spozna

tudi iz tega, da bi začasna zakonska zveza ne ustrezala namenu. Ako bi se združila mož in žena s to mislijo, da se prej ali slej razločita, ne bi se mogli trdno sklepati njuni srci. Kadar bi prišla na nju nesreča, takoj bi se ločil oni

del, katere-
mu bolj ugaja
prostost;

otroci pa bi se ne mogli oklepiti z ljubeznijo starišev, kateri jih utegnejo zapustiti, kadar se jim ljubi.

Ločitev sama je velika krivica zoper onega (zlasti ženo), kateri mora vsled nje trpeti neugodne nasledke. Ko je žena možu darovala svoje moči in zdravje, svojim otrokom pa življenje, naj bi jo smel mož pahnuti od sebe? Naj nihče ne ugovarja, da se smeta ločiti pač le tedaj, kadar sta oba zadovoljna.

Zakaj ako se prizna to, da

se zakon sploh dá ločiti po naravnem pravu, potem ga sme razdružiti tudi jeden del. Zato trdimo in učimo, da je zakon po svoji naravi in svojem namenu nerazdružljiv.

Ako pa zakon ločijo celó omikani narodi (zlasti protestantske vere, Francozi i. dr.) in

Pridna Micika. (Slikal D. M.)

so ga nekaj ločili v starem zakonu, treba opomniti, da pravo ne neha biti pravo, ako ga ljudje ne zvršujejo. Tudi postave niso vselej pravične. Te postave dovoljujejo zakon ločiti iz prav posebnih razlogov. Že to kaže dovolj, da te postave ne sloné na pravi podlagi. Kar je ločljivo, je ločljivo iz posebnih in brez posebnih razlogov. Torej kažejo te postave same, da je v naši naravi zavest, zakon naj bo nerazdružljiv. Ako pa tudi ta slaba prostost v nekaterih državah zakona ne podira, izvira to iz tega, da je naravni čut močnejši kakor teženje po napačni slobodi. Res je, da zakon več ali manj dosega svoj namen tudi v državi, ki proglašá zakonsko razločljivost, a res je prav tako, da ima tak zakon mnogo slabih posledic in da ne dosega nikdar svojega vzora.

Jednako je zakon po naravnem pravu jedín, to je: ob istem času sme biti samo jeden mož zakonsko zvezan z jedno ženo, torej ne more po naravnem pravu imeti niti jeden mož več žen, niti jedna žena več mož. Kar smo prej rekli o nerazdružljivosti, isto velja tudi o jedínosti. Idejal prave in popolne zveze pravi, da more mož ljubezen in skrb izkazovati samo jedni ženi. Kako more biti zakon trden, srečen in blagovit za otroke, ako je med ženami prepír, zavist, sovraštvo? In tako skoro mora biti pri mnogoženstvu. Zato propadajo mohamedanski narodi in ne napredujejo, ker njihova pogubna vera dovoljuje možem imeti po več žen. Kaj bi govoril o tem, da pri mnogoženstvu izgublja žena svojo čast in je prav za prav le blago za užitek možu! Pač ne more trditi, kdor to pomisli, da dovoljuje čista ali popolna naravna postava mnogoženstvo.¹⁾

V zakonu se o s e b a združi z osebo, to je: ves človek po vsej svoji ceni in veljavi, po svoji popolni volji se sklène z drugo osebo v večno zvezo. Zato je zakon odvisen najprej od obeh oseb, ki ga skleneta. Nobena sila na svetu ne more dveh oseb združiti v zakon, ako nečeta. Iz tega se pa tudi vidi, da zakonske zveze ne more razdirati in ubraniti država, ker njena oblast sega v vnanje razmere, nikakor pa ne v osebo samo. Država ne more določati takih zadržkov, ki bi mogli razdirati zakon, pač pa ga lahko prepoveduje. Kajpa, da se ne sme sklepati zakon brez ozira na družbo, zakaj otrok se rodi ne samo družini, ampak tudi družbi ali državi: ta ga mora varovati, gojiti, ako mu umrjé stariši, in ga pripravljati za

¹⁾ Le to smemo reči, da mnogoženstvo ni popolnoma, naravnost ali direktno nasprotno zakonu, se dá torej trpeti ali dovoliti po posebnih okoliščinah. Zaradi tega je trpela tudi Mojzesova postava mnogoženstvo pri trdih Izraelcih. A to je izvestno, da ideja ali vzor zakona se ne strinja z mnogoženstvom.

pošteno delo. Tista družba pa, ki določuje, kdaj in kateri zakon je veljaven, ne more biti država, ki vodi samo zunanje razmere, ampak tista družba, ki ima oblast do cele osebe, in taka je cerkev ali verska družba. Pri vseh narodih se sklepajo zakoni z javnimi in svetimi obredi ali z verskimi sredstvi. To dokazuje, da je sklepanje zakona verska in cerkvena stvar.

Kakor ne sega državna oblast v bistvo zakona, tako tudi ne v one razmere, ki so čisto osebne. Predaleč sega državno zakonodajstvo, ako določa, katere vere naj bodo otroci, kdaj smejo in kdaj ne smejo vere premeniti, v katere šole morajo zahajati in česa se učiti; zlasti je nasilstvo, ako država otrokom brani, da se ne učé materinskega jezika, pač pa njegajega, da morajo poslušati drugoverski ali neverški nauk itd. Naloga države je, da brani slobodo podložnikov v takem oziru, nikar da bi sama kratila to slobodo.

Zakonska zveza, družinsko življenje, zakonska poštenost in zvestoba, to so — rekli bi — svete stvari v človeški družbi, ki se morajo tudi čuvati, varovati in podpirati vsestransko. Žalostno je, ako pokvarjena umetnost sika svoj strup na zakonske razmere, ako gledališča vzbujajo slast po tem, kar je slabo, in še huje, ako država sama daje take postave, s katerimi se krši trdna zakonska vez. Vseh pravih človekoljubov dolžnost je, delovati z vsemi močmi, da si zakon pridobi v družbi ono spoštovanje, katero mu pripada ne samo po zakramentu svete cerkve, ampak že po naravnem trdnem pravu.

6. O državi.

Med raznimi družbami je za naše tukajšnje življenje za družino najimenoitnejša država. Sama na sebi je še važnejša cerkev, ker skrbi in deluje za večno srečo, toda tu govorimo samo o naravnih družbah, katerih namen je zemška sreča. Ta družba ni sicer jedina, a nekako povzema in použiva vse druge, pravice si prisvaja samo ona in sicer tudi najvažnejšo, — čez življenje in smrt podložnikov. Sto rečij srečaš dan na dan, katere je ukrenila in ustanovila država. Vse naše življenje prepregajo razmere, ki izhajajo iz države.

Kaj je torej država? Država je družba ljudij, združenih po naravnem redu pod zakonito oblastjo v to, da dosežajo naravno srečo. — Kakor smo slišali, niso se ljudje združili samovoljno ali po dogovoru, temveč po naravnem redu, po naravni določbi in moči. V državi je potrebna najprej oblast in sicer tista, katero določuje pravični red in katero imenujemo postavno ali zakonito. Namen pa, s ka-

terim so se ljudje združili, je, da bi si pridobili in ohranili svetno srečo.

Potemtakem je država delo ali stvar človeške narave. Kar spada k naravi tako, da se ne dá od nje ločiti, to je določeno ali ustvarjeno od Stvarnika samega. Zatorej je tudi država delo Stvarnikovo in njena oblast kakor njen red je iz volje Stvarnikove.

Ta oblast in državni red imata najmočnejšo podlago, božjo voljo, zato nista nikakor od danes do jutri, ampak nepremakljiva, in npravni zakon veva to oblast in državni red spoštovati in držati, a isti zakon prepoveduje pod božjimi kaznimi, podirati oblast in državni red.

Kakor smo že rekli, ne more biti državne oblasti, ne da bi je kdo imel ali zvrševal. Kjer je država, tam je tudi oblast in oblastnik. Ako primerjamo celo državo telesu, v katerem je mnogo udov, tedaj nam je glava podoba oblastnika. Od tod so tudi izrazi: glavar, poglavar, načelnik.

Oblastnik kaže in zvršuje svojo oblast tako, da naznanja svojo voljo zastran podložnikov, in ista volja veže vse; kar hoče oblastnik, to morajo dopolnjevati državljani. Tu ni treba opisovati, kako naj se to godi, opomniti samo treba, da tista volja oblastnikova ni neodvisna, marveč odvisna 1. od npravnega zakona ali od volje božje, 2. od države same, ker oblastnik je dolžan določati to, kar je v prid državi, ne pa kaj drugega. Zaradi tega ne sme prestopati državnih zakonov, dokler jih ne odpravi ali premeni po postavni poti.

Oblast, ki jo ima oblastnik, izhaja iz božje naredbe in torej iz Boga. Toda nikakor ne tako, kakor bi Bog naravnost ali neposredno dajal oblastnikom svojo oblast, temveč oblast ima vsa družba skupaj, in zaradi te ima oblast oblastnik. Torej je ta oblast iz družbe in zaradi družbe. Bog jo je dal družbi in ta jo daje oblastniku. A zopet ne tako, kakor bi podložniki, ker se jim tako poljubi, podarili komu svojo oblast, temveč oni jo zakonito in iz potrebe izročé oblastniku, in to se imenuje posredno od Boga. Nekateri samopašni vladarji so trdili, da imajo oblast neposredno od Boga, in da je zato neomejena; toda ti so bili večinoma prebrisani samosilniki, ki so opravičevali svoje krivice s krivimi nauki.

Ker nima oblastnik oblasti naravnost od Boga, ampak posredno po družbi, zato je lahko razdeljena med več oseb, ali pa se zvršuje tako, da si izbirajo podložniki svoje zastopnike ali poslance, ki delujejo pri zakonodajstvu.

Kakor se je razvidelo iz temeljnih nauk o družbi, n a m e n državi je ta, da osrečuje posamezne državnike. Tega ni treba tako umeti,

kakor bi morala država zadovoljiti vsakaterega človeka, temveč tako, da je lahko celota srečna, in celota je srečna, ako je srečna velika večina. Zaradi tega je dolžnost države in državne oblasti, vse ukreniti in storiti, da se obvarujejo državljani večjih in obširnejših nesreč, kakor lakote, kužnih boleznij, sovražnih napadov, požarov in drugih. Na drugi strani mora podati državljanom priliko, da si pridobé vsega, česar treba za zmerno življenje, torej dati jim mora priliko za zaslužek ali dela, pospeševati obrtnost in kupčijo in v to svrhu napravljati in vzdržavati občila, zlasti ceste, pošte in druge pomočke. Država ne sme nikakor šele pričakovati, da državljani v posebnih družbah napravljajo take pomočke za srečo, ne, ona mora to ukreniti in določiti sama, ker to je njen poklic. Po pravici kličejo dandanes množice siromakov, zlasti delavcev, naj jim pomore država. Da, država mora ustvariti pogoje in dati ljudem priliko, da si pridobé vsega, česar jim treba za življenje.

Ne samo za telesne in gmotne potrebe mora skrbeti država, mnogo več še za duševne. Paziti mora, da državljanov ne zadene duševna nesreča, odvrčevati torej mora javno pohujševanje, slabe in krive nauke (nevero, bogotajstvo), podpihovanje proti oblasti, razširjevanje nevolje v besedi in spisih. Pospeševati pa mora splošni pouk, napredovanje v znanosti in umetnosti, izumovanje novih pomočkov za splošno blagostanje itd. Kjer bi država to opuščala, zane-marjala bi svojo sveto dolžnost.

V ta namen pa mora dobivati država tudi potrebnih sredstev. Zato zahteva od podložnikov prispevkov ali nalaga davke. Davki so v vsaki državi neobhodno potrebni. Državna oblast pa jih mora nalagati in pobirati pravično in zmerno. Kadar davki podirajo občno blagostanje in ga ne podpirajo, tedaj je država bolna. Vsegdar mora javna oblast z davki gospodariti umno in varčno, če ne, je krivična. Zato je jako želeti, čeprav ni neobhodno potrebno, da imajo davkoplačevalci po svojih zastopnikih priliko, prepričati se o tem, da se davki porabljajo umno, pravično in varčno.

Da se brani država, treba ji je brambne sile ali vojaštva. Ker se državljani sploh odločajo radovoljno za svoj stan ali poklic, je najbolje, da se tudi za vojaški stan odločajo radovoljno. Zato je najsrečnejša razmera v državi ta, da so vojaki prostovoljci. Toda v izrednih časih, ko zahteva varnost domovine veliko vojaško moč in ne zadostujejo prostovoljci, treba je, da je vsakdo, ki je sposoben za orožje, pripravljen za boj, kakor je bilo n. pr. že pri starih Izraelcih in je dandanes splošno uvedeno.

Ker so načini različni, po katerih so osnovane vlade, ali — kakor pravimo — ker so oblike vladanja raznotere, utegne kdo vprašati, katera oblika vlade je najboljša. Prvič je jasno, da morajo biti oblike države in vladanja različne, ker so različne raznih dežel potrebe, navade, razmere; različni so značaji narodov, različna je omika. Drugič nastajajo države na različne načine, zaradi česar so različno uravnane. Tudi se neprestano preminjajo v notranjih in zunanjih razmerah, kakor nam pripoveduje svetovna zgodovina. Povedati pa, katera oblika je boljša, ne dá se zato, ker je ta boljša v tem, ona v drugem oziru.

Dve stvari se pa dasta določiti, da osrečujeta države: red in sloboda. Država mora ohraniti vse podložnike v takem skupnem in celotnem razmerju, da ne ovira drug drugega in mu ne škoduje. To stori red. Redu se mora vsakdo ukloniti; kjer je red, tam je življenje krepko in pravilno. Toda vsak človek teži po slobodi; mnoge razmere in stvari so, katere mora in sme le pojedini človek določiti sam zase, ako naj uspevajo. Zato ne sme državna oblast segati v vse razmere podložnikov, ne sme hoteti urejati domačega življenja, vzgoje otrok i. dr., marveč mora puščati podložnikom

slobodo. Kjer ni omenjene slobode, ni sreče. Zasluženi podložniki so oropani svoje najlepše prednosti, slobode, zato se ne morejo veseliti življenja. Ako se država vtika v vsako malenkost, ako uklepa v spone prosto gibanje družin, pouka in napredka, imajo državni uradniki brez konca opravkov, davki so ogromni, življenje mora zastajati. Zato je najboljša oblika vladanja taka, kjer sta v pravi meri spojena državni red in sloboda državljanov.

Zgodovina nam pripoveduje, da so v minulih časih mnoge države gojile take razmere, ki so bile državljanski slobodi nasprotni. Gotovo je za človeštvo zaslužen oni, ki je pridobil ljudem več slobode. V novejšem času si je stavilo neke teženje, ki se imenuje liberalizem, nalogo, da podá narodom več slobode. Toda v istini je narobe; slobodo je podal le nekaterim in sicer večinoma bogatašem, da so lože stiskali in izžemali siromake.

Država ne sme biti liberalna na ta način, da bi prepustila, naj mogočneži počnó, kar hočejo in uničujejo milijone državljanov na duši in na telesu, ampak v tem oziru mora biti slobodoljubna, da daje vsem državljanom, tudi najubožnejšim, dovolj prilike in vspodbude za razvoj in napredek. (Dalje.)

Županova Minka.

(Idila. — Zložil A. Hribar.)

XIII. Ljudski glas.

Kdor ima gostilno,
Naj se le potruzi:
Včasih dosti zgube
V jedni je zamudi.

Ako nisi z gostom
Dober po domače,
Če ne daš mu dobre
In cenó pijače,

Če mu ne postrežeš:
Pa se proč obrne,
In od hiše druge
Goste ti odvrne.

V krčmah naj so vljudni,
Dobri in pošteni,
A postrežba bodi
Kakor na vreteni.

Mnoga tudi trda
Mora se požreti,
Ako hočeš v krčmi
Pivcev kaj imeti.

Niso, kot so bile,
Krčme le po mesti,
Zdaj so v vsakem selu
In ob vsaki cesti.

Krčem zdaj je čuda,
Lahko se prebira,
V take pač ne gré se,
Kjer se gost prezira.

To vedó krčmarji,
Gostom se sladkajo,
Na načine razne
Vábiti jih znajo.

Krčme so odlične,
Srednje in preproste,
Razno uravnane
Za različne goste.

So pa tudi v krčmah
Strežniki različni:
Eni mirni, tihi,
Drugi bolj jezični.

Neki se norčuje,
Če se kmet prikaže,
Drugi neče ljudstva
Zgolj gosposke baže.

Nekatere krčme
Pa takó ravnajo,
Da vsem gostom dobro
Točno streči znajo.

Pri Puranu gostje
Največ so seljaki,
Ker se po opravkih
Shajajo možaki.

Vedno je kaj treba:
Temu oprostila,
Drugemu izkaznic,
Tretjemu zglasila;

Tukaj potnih listov,
Knjižic tam za posle,
Spričeval za kozle,
Vole, konje, osle.

In tako ti ljudstvo
Dan za dnem prihaja,
In seveda v hiši
Vsakdo kaj postaja.

Ta ga pije polič,
Oni vrček piva,
Tretji zopet kako
Žgano reč zavživa.

Mož župan pa piše,
Bolj počasi maže,
Da dalj stranka čaka,
Že vé, kaj mu kaže.

Zdaj je malo bolje,
Zdaj že more z doma,
Kar je hči pri domu;
Večkrat kam poroma.

Saj je Minka pridna,
Dekle urno, marno,
Oskrbuje kuho,
Krčmo in pisarno.

Materi pri domu
Pa je kaj tožljivo,
Rajša kot pri domu
Špela gre na njivo.

Minka pa pri domu
Trži in krčmari,
Ter stvari občinske
Vreja in pisari.

Vedno ima dosti
Sama opravila,
Vsaka bi kot Minka
Vstrajna baš ne bila.

Vendar je tožila
Zadnjič to soseda,
Da se Minka znanja
Le preveč zaveda.

Strankam ni povšeči,
Da je preosorna,
Hoče, da jej srenja
Céla je pokorna.

Da z neukim ljudstvom
Nima potrpljenja,
Kot da ni rodila
I njé naša srenja.

Z gosti se seljaki
Malo, malo méni,
Le kar je gosposko
Čisla bolj in cení.

Še nad tem se čmeri,
Če jo starost tiče,
Ona pač zahteva,
Da jo vsakdo viče.

Pa se res prevzame,
To reči so znane,
Če berač z bogati,
Kmet gospod postane.

Plašč pa naj se suče
Zmerom po vremenu,
Ako človek biti
V dobrem če imenu.

In Puran župani
Ne gospôdi, kmetom;
Pa ne bo županil
Dolgo s tem dekletom.

Če zdaj čast uživa,
Kmete naj zahvali,
Sicer ob volitvah
Bodo si prebrali.

Ona si pač misli:
Oče moj župani,
Jaz pa sem postala
Góspica v Ljubljani.

Zamené se lahko,
Taki uradniki,
Saj so ljudstvu v rokah
In ne baš veliki.

Saj volitev nova
Novega postavi,
Da med tem napuha
Stari se ozdravi.

Naj bi bilo dekle
Bolj na goste pazno,
Naj bi bilo z ljudstvom
Kot poprej prijazno.

Je-li mar dolžan kdo,
Da k Puranu hodi,
Saj i v druge krčme
Pot in cesta vodi.

Če tako gre dalje,
Škoda za Purana,
Ker ga bo pustilo
Selo in Ljubljana.

To bi še jedino
Krčmo mu rešilo,
Če bi dekle zeta
Modrega dobilo,

Da prične na novo
Z ljudstvom po domače,
Sicer bo z županom
Kmalu vse drugače.

To pa bi uredil
Le sosedov Tine,
On je naših mislij,
Naše korenine . . .

Taka govorica
V Kurjem selu kroži;
Vse, kar jo poznade,
Vse čez Minko toži.

Toda glas po selu,
Kaj to Minki hoče,
Če jej pa potuho
Vedno daje oče!

14. Predpust.

Dosti lepih časov
Leto dolgo ima,
Lepih dnij poletje
Imata in zima.

A nobene dobe
Nimajo bolj rade
Kakor čas predpustni
Naše deve mlade.

Takrat se deklitvo
Lepše vse oblači,
Ker pred pustom v hišo
Pridejo snubači.

In kako predpustom
Snažne vse so hiše,
In kako se miza,
Klop in stolec briše!

Tam, kjer so dekleta
Zrele za oddajo,
Zmeraj na vseh cestah
Ti oči imajo.

O kako nestrpni
Devam so pogledi;
Kogar zró; — snubač gre —?
Morda k nam, Bog védi!

O kako se čudno
Ta predpust obrača —
Dolg je — potlej kratek,
Ako ni snubača.

Takrat se prav rade
Deklice srdijo,
To jim gre za leto,
To se ti jezijo!

O kako zavistni
Njihni so pogledi,
Če snubač oglasi
H kateri se sosedi!

Takrat brž zberó se
Druge vse iz sela,
Ter se čez nevesto
Prav nemilo dela:

Da ni zala v lice,
Da je vsa sirota,
Da moža ni vredna,
Da moží jo dota.

Kmalu za jesenjo
Pride mrzla zima,
In v predpustnem času
Minka snubce ima.

Vsak dan kdo se zglasi,
Res jih je prav dosti:
Eni so gosposki,
Drugi bolj preprosti.

Eni so, ki znajo
Pisati in brati,
Drugi kmetski sini,
Zali in bogati.

Dva žandarja ima,
Tri uradne sluge,
Orglavca iz srenje
In še mnoge druge.

Zalih fantov s kmetov
Mnogo k njej se zbira,
V te pa Minka zala
Malo se ozira.

Prejšnji bi že bili,
Pa še ni pri volji,
Morda jo pa snubit,
Dojdejo še bolji.

Šla v nedeljo k maši
Oče sta in mati,
Moral je Minka
Pa doma ostati.

Ko zajutrek kuha,
Ko po hiši čedi,
Tine po navadi
Biva pri govedí.

Kadar vse opravi,
Gre na četrtinko;
Danes, če ga mara,
Vprašati če Minko.

Res težkó je piti
Zjutraj koj zaráno,
Ko še človek gleda
Zdehavo, zaspano.

Pa jo najde Tine
Prav, ko v kotu hiše
Prah s stolov in mize
Javorjeve briše.

Dobro jutro vošči
In pozdravi Minko,
Ter velí prinesti
Vina četrtinko,

Kakor on, ki ima
V krčmi kaj opravka,
Pa ne zna pričeti
Pravega koj stavka.

Torej Tine v krčmi
Se s pijačo bavi,
Čaka, da trenutek
Prišel bi mu pravi.

Minka briše okna,
Pa jo modro reče:
„Tine, se kaj ženiš?
Glej, predpust nam teče.“

To je čas priložni,
Da nastopi Tine
In jej razodene
Svoje bolečine:

„Kam naj grem se ženit,
Saj je ni do mesta,
Da bi všeč mi bila,
Kakor ti, nevesta.

Minka, zdaj samá sva,
Smem ti razodeti,
Kaj zaradi tebe
Moram jaz trpeti,

Ko te, Minka, vidim,
Da se s tujci šališ,
Strežeš jim in mene —
Oh, kako me žališ!

Mati mi velijo:
Več naj ne odlašam,
Zdaj prišel sem, Minka,
Da zares te vprašam:

Ali hočeš biti,
Minka, žena moja?
Kar povej odločno,
Kaj je misel tvoja?

Srečna bodeš, Minka,
Ako maraš zame,
Sicer nakopala
Boš si zlo na rame.

Prvo sem ljubezen,
Kar me Bog je vstvaril,
Bogu le, in drugo
Materi podaril.

Tretja pa mi čista
Záte le vsplamteva,
In ne bo on srečen,
Kdor mi jo razdeva.““

Zarudi devica
V belem vsem obrazi
In po lahnem s prtom
Tje po šipah plazi.

Morda so v spominu
Jej pretekla leta,
In izza detinstva
Zgodba se jej spleta.

Morda se ljubezen
Vzbuja spet gorkeje,
Kot je rada zrla
Tineta popreje.

Morda, da prevdarja
Že prihodnja leta,
Kaj jej s Tinetom se
Dobrega obeta.

Pa velí mu: „Tine,
Kaj čem govoriti!
Ko doma so oče,
Takrat moraš priti.“

„To pač ti veš sama,
Ne pa oče, mati,
Če se hočeš v zakon
Z mano kdaj zvezáti.““

Ako te vprašanje
Kako iznenadi,
Težek je odgovor
Prvi po navadi;

A potem ti zopet
Brhko gre beseda;
Tudi Minka zdaj se
Brhkeje zaveda:

„Tine, vzroka nimam,
Da bi ti tajila,
Da sem te popreje
Morda res ljubila.

In če bilo kaj je,
Bile so norčije,
Tine, prazne pene
In otročarije.

Tine, v mladih srcih
So nezreli sklepi,
In v zadevah tacih
So otroci slepi.

Ti si res, kot bil si,
Kaka pa je z mano?
Saj pač znaš, da bila
Šla sem jaz v Ljubljano.

To izbij si 'z glave,
To, kar ni mogoče,
Ker na kmete, Tine,
Ne dadó me oče.

Pa še nekaj, Tine:
Mene se ne tiče,
Vsa gospôda mestna
Mene zdaj le viče.

Pazi, če še prideš,
Več se mi ne moti,
Z gospico me kliči
In me ne sramóti!“

Čudno Tine gleda,
V Minko se ozira,
V srcu pa mu nada
Bolj in bolj umira.

Nada, sladka nada
Vsa je izgubljena,
Da bi Minka bila
Kdaj njegova žena.

Zarudi na licih,
Vroče mu postane,
In kot bi primrznil,
Z mesta se ne gane.

Iz obeh očes mu
Solze priigrajo,
Več besede kake
Reči se ne dajo.

Rajši bil bi, Bog zna,
Kje prav v zadnjem koti,
Kakor pa pri Minki
Tu in v tej sramoti.

Plača Tine vino,
Dvigne se in ide,
In odslej k Puranu
Nikdar več ne pride. (Dalje.)

Čez morje.

(Spisal Ivo Trošt.)

(Dalje.)

Korenika je omahoval nekaj dnij med domovino in Ameriko, drugi so pa govorili o srečni deželi, tako kakor Korenikov France in še živahneje. Bilo je vsaj tri četrtine posestnikov v Strancih navdušenih za novi svet, za novo srečo. Sploh se je odpravljala v Brazilijo prvi hip z zlatimi nadami spojena dobra polovica hrenoviške župnije; o slabih letinah, še slabših razmerah v domovini in o velikih, neznosnih davkih je pa složno zabavljala vsa velika občina.

Jurij Pozornik je stvar zanetil, kjer je še tlelo. Hodil je kot pravi Antikrist od vasi do vasi, kazal svoje cekine in zlatnino, govoril je gospôsko in bahato, pa zabavljajl vsem domačim veljakom, zabavljajl domačim krivicam, kazal, kako bi bilo lahko vse boljše in lepše ter motil ljudi z ‚amerikanskimi‘ obljubami.

Štirinajst dnij potem, ko je ozdravel Korenika, prišel je ‚Amerikanec‘ Pozornik tudi v Strance. Bil je ponedeljek, in nekateri ponedeljkariji so dopoldne prav leno pasli včerajšnjo

Usmiljeni Samaritan. (Slika)

rijan. (Slikal Edmund Kanoldt)

bolezen v prijetni senci, ne meneč se za to, da vse, kar giblje in diha, hiti spravljat mrvo s polja; za popoldne se je namreč pripravljajal dež, ki je to leto posebno nagajal košnji.

Kmalu popoldne se je nebo zagrnilo z oblaki, daljno bobnenje je obetalo bližnji dež; a nekoliko pred dežjem se je pripeljala v Strance elegantna kočija in v nji Jurij Pozornik, ž njim pa še neki drug gosposki človek.

Pri Koreniki sta imela lahek posel. Ljudij je bilo vedno več; sami so pomagali zabavljati, in Pozornik je nosil zvonec, a oni človek, ki je prišel ž njim, je dajal za pijačo. Tolikega uspeha se nista nadejala: ko bi imeli vsi pivci tudi denarja za voznino, bil bi lahko kar tako vse spravil kakor snope na vozove in peljal s seboj, tako srčno radi bi bili šli ž njima v Brazilijo. Le Korenika in dva boljših Strancev, Skončnik in Šcip, sta dala Pozorniku po desetaku „are“ za vsako osebo. Kmalu potem se je nebo razjasnilo, pivska soba pri Koreniki pa se je vedno še polnila.

„O, škoda, škoda, gospod Pozornik in oni gospod — kako se jim že pravi? Škoda, škoda, da ne moremo vsi z vami!“ zdihovali so vaški postopači, navdušeni od ameriškega bogastva in Pozornikovega vina, in milo so pogledovali bogatega „Amerikanca“, milo, kakor človeka, ki jih je rešil iz današnjih in včerajšnjih nadlog.

„Prideva, prideva pa prihodnjič še po vas“, je govoril neznan gospod v domačem jeziku. — „To so dobri ljudje, ne, Korenika? Prinesite jim na moj račun še pet ‚štefanov‘ vina!“

„Živio, živio, gospod — — gospod — —!“ je zagolčala žejna družba in za Ameriko navdušeni prodanci; nekateri pa so stopili bliže in vprašali neznanega dobrotnika po imenu: „Prosimo, gospod, gospod, oni govorijo tako po domače, tako lepo, oni morajo biti naš rojak; le to prosimo, — če smemo prositi, — če so tako dobri, da bi — bi — jedenkrat pili! Tako, tako! Bog živi! Le naj ga potegnejo! E, so malo žejni! — No, sedaj pa še prosimo, če smemo prositi, da bi nam povedali, kako jih smemo klicati — naj ne zamerijo — saj smo naši.“ Stiskali so mu roko, tapljali ga po ramah, po glavi, po hrbtu.

„Gustel mi recite, pa bo — jaz ne maram za čast. Ko bi maral — —“ Ni mogel končati. „Živio, Gustel!“ je donelo po nizki pivnici, da so bila polna ušesa, polna hiša in še zunaj na cesti so otroci ponavljali: „Živio kunšten, živio kunšten!“

Začenjalo se je v gostilni pri Koreniki tisto imenitno opravilo, katero imenujejo pravi uživalci božje kapljice „žajfanje“. Pozornik je pomignil svojemu tovarišu, pa sta segla v roko Koreniki, Skončniku in Šcipu:

„V štirinajstih dneh dobite vozne karte do Genove; preskrbite kar treba za potne liste, vse drugo storé za vas gospodje, ki vam želé dobro — pa drugače kakor vaša na pol gospôda tukaj, ni res Gustel? Z Bogom družba! Srečno!“

„Živeli, fantje!“ je zaklical Gustel in sedel poleg Pozornika v kočijo.

Zunaj je bilo nebo zopet lepo jasno.

„To sta gospoda, to! Naj se skrije naša gospôda. Ti so za kmeta, ne naši primojduševci, ki ne verujejo ne v Boga, ne v hudiča, samo da nas lože tarejo in tlačijo.“

„Ste videli? Nam je dal za vino! A! Kdaj stori to naš veljak, no, — ki pravi da je veljak, pa je siromak z nami vred.“

Na pol pijana družba je še dalje pletla svoja modrovanja, in ko bi bil stopil v sobo orožnik, kadar so se vrgli na obstoječi družabni red, imel bi bogato žetev in premalo verig. Tako naglo, tako uspešno in v tako ugodnih tleh je kalilo seme novih „misijonarjev“.

„Kdo more reči pri nas: jaz sem gospod, ko smo vsi zadolženi? Kdor ima veliko, se mora klanjati — zlatemu teletu; kdor ima malo, mora iz hiše in z rodne zemlje.“

Po teh besedah je stopil v zakajeno in po vinskih duhovih okuženo sobo Janko Pisanec ter sedel poleg očeta Korenike, ki je poslušal pogovore ali je pa morda zamišljen v minule čase kimal v kotu. Vendar se najnovejši reformatorji niso umirili, dasi je imel Janko veliko vpliva med njimi. Nekateri so mu delali na polju, druge je še svaril, tretjim je bil kaj malega posodil v stiski.

„Zemlja ne rodi več, kakor je rodila; dražje je pa vse in plačevanja vedno višja.“

„Lažeš, sosed!“ zavrne ga drugi. „V Vipavi pobirajo prvi sad črešnje, pri nas kebre . . . Vipavci sadé zelje komaj koncem julija, pri nas ga dotlej že požró gosenice.“

„Pri nas rodi seno! Možje in kmetje, le kar je prav zabavljajte: saj vendar živimo na ti zemlji, to je naša domovina.“ Pisanec jih je hotel s tem utešiti, a je zadel slabo.

„Hm, hm! Seno — domovina! — Več ga je, slabša mu je cena; naj bo pa potem domovina ta ali druga. Jaz bi rajši táko, kjer je bolje.“

„Imamo živino.“

„Da nam po zimi pojé seno; pomladi jo prodamo prav mršavo, pa nimamo ne tega in ne onega.“

„Saprabolt! Pa me le ne bodete!“ mislil si je Pisanec in zopet dregnul v sršenje gnezdo: „Saj ni treba jeseni sena prodajati!“

„A s čim naj plačam davke, oblečem in obujem sebe, ženo, otroke . . .? Ha, ha! ta je lepa!“

„Delati treba, pa ne postopati.“

„Tudi če delam noč in dan; če delam, da si roke zbrusim do ram, ne zaslužim toliko, da bi plačal davke, plačal obresti in živil ter oblačil sebe in družino, nasprotno: pohabil bi še sam sebe, a za to — oprostite, Pisanec, je vendar še prezgodaj.“

Janko je dobil nasprotnika še z druge strani:

„Ti lahko govoriš! Mladoletnemu ti je umrl oče; tukaj-le naš podžupan Korenika je pa dal potem tvojega zemljišča toliko v najem, da so se plačevale obresti, manjšali dolgovi in niso zastajali davki. Ti lahko govoriš, a nam je tekel voz vedno navzdol.“

Sosed Skončnik je še potrdil: „Svet se povsod slabša: kdo more zahtevati, naj se popboljšamo baš mi?“

Janko je umolknil, umolknili so pa tudi drugi, zakaj zmanjkalo je vina. Povedli so kozarce in se po malem izmuzali iz hiše.

V sobi se je začela tista mučna tišina, kakor je v naravi pred nevihto. Zinka je ihtela poleg matere, mati je pa zamišljeno strmela na tla, kjer so lazile muhe po ostankih malice Jurija Pozornika in po lužah politega vina. France je nemirno nekaj risal z nohtom na mizo. Najrajši bi jo bil potegnil z drugimi na plano, pa Zinka ga je dopoldne prosila, naznanivša mu zvezo z Jankom, naj bi ji pomagal. Ni ji obljubil, a odreči si tudi ni upal. Zdelo se mu je, da mora njena stvar takoj na dan, zakaj Janko je gotovo že zvedel, da so se odločili za selitev. In to mu je bilo sitno.

Oče Korenika, videč, da so vsi tako potrti, osrči se sam in pogleda veselo navzoče: „E, kaj? Jedenkrat umrjemo, naj tu ali tam. Do smrti smo pa vendar lahko veseli. Kaj se držiš, Janko, France, Zinka, e! Tako se držite kakor oni, ki je padel s črešnje, pa je vprašal soseda, če se je ubil.“

Vsi so ga pogledali in molčali, kakor oni, ki je padel s črešnje, pa se je zares ubil. Korenika je nadaljeval glasno svoje misli:

„Kdo neki kupi to naše beraštvo?“ To je govoril tako počasi in lahkotno, kakor da prodaje tele.

„Oče, jaz — ne — grem!“ vzkliknila je Zinka in se naslonila Janku na ramo, zdihujé: „Janko, Janko!“

„Kam pa?“ vprašal je oče, pa glas mu je zastal, videčemu hčer, kako se stiska k Pisanecu.

„Zinka, kamor gre oče, gremo mi vsi“, svarila jo je mati, a tudi njej se je mehčal glas. Slutila je, zakaj se brani.

Nihče ni bil bolj v stiskah kakor Janko. Molčé je krčil pest pred seboj in si očital, zakaj ni govoril z materjo o tem. Oziral se je v Franceta, a ta je z nohtom že dovršil konjsko glavo na mizi. Oče Korenika je opiral nanj

pogled, mati je vprašujoča motrila Zinko, in Janko ni vedel kam drugam obrniti očesa kakor v deklico. To je ona čutila in zardela, potem pa dvignila solzne oči vanj milo proseče. Mrtva skala bi bila morala umeti glas: „Reši me, Janko, reši me!“ — Janko ga je umel.

„Oče podžupan“, — je začel in pokašljaj prav brez potrebe — „prosim — — tudi vas mama — prosim“ — zopet kašelj — „sem se učil pri vas — pozneje sem vas vprašal vselej za svet — —“ ta nesrečni kašelj — „dajte, oče — župan — meni Zinko za — za — že-že-no — gmhm.“ Sedaj šele ga je minul kašelj.

Zopet grozna tišina. Zinka si je zakrila lice, odmaknila se od Janka in strahoma mislila, kaj porekó oče. Minuli so trenutki, dolgi kakor večnost in težki kakor svinec.

Slednjič se vendar oglasi oče, ki ni vsaj danes prav nič pričakoval snubačev pod streho: „To treba pomisliti, moj ljubi. Če gre kdo v Ameriko, pride pred smrtjo še lahko nazaj; ali če vzame kdo za ženo deklo, ki nima primerne dote — iz usmiljenja — ali morda iz površnega poznanja, naveže si butaro, katere ga reši samo smrt.“

„Oče, pusti no“ — hotela je pomagati so-proga, toda ostrí pogled njegov ji je takoj raztolmačil, kaj je primernejše: golk ali molk.

„Izza mladih let se poznavam.“

S tem je hotel nemirni Janko stvar spraviti v boljši tir.

„Tisio je res, je“, pomagal je France, ki je v tem srečno dovršil konju tudi rep, in se spomnil, da ga je dopoldne Zinka prosila pomoči.

Tudi Korenika je pritrdil: „Mhm! — Pa veš, Janko moj ljubi, da v sedanjih časih ne morem dati hčeri dote in brez dote ne nje od hiše. To bi bil šele polom med sosedi, ki bi govorili: Nič ji ni dal, a prvima toliko!“

„Oče Korenika! Če je to resnica, tudi ne vprašam za nič: bova že živela, ne, Zinka!“ Deklica je hvaležno prikimala in v duhu blagoslavljalja svojega dobrega Janka.

„Mlad si in še nagel kakor vidim. Vedi, da bi s prstom kazali za njo: nič ni imela, pa Korenikova! Kaj bi rekla sestrama in kaj bi jej rekli — le pomisli! — tvoja mati? Predobro jo poznam. — Janko, tega ne! Brez zamere, Janko . . . Ljudje bi rekli, da smo ti jo obesili na vrat . . .“

Mati in hči sta ihteli, Korenika je nečesa iskal pod širokim kastorcem, France je konju popravljajal kopita in počasi rekel Janku, ko je le-ta vstal, da bi odšel: „Pojdi z nami v Ameriko!“

„Da, potem se pa zmenimo, seveda — tam!“ je nagloma pristavil Korenika.

„Doma imam zadosti dela in zadosti jela, pa tudi Zinki bi ne manjkalo ničesar.“

„Potem ti ne morem pomagati“, odgovoril je prav mirno Korenika in začel s sinom o prodaji. Ženski sta jokali; Janko je molčal, stopil nekolikokrat po sobi, potem prijel za kljuko in dejal:

„Bom govoril z materjo.“ Odšel je prav slabe volje.

IV.

„Kje si bil tako dolgo?“ vprašala je mati, ki je pristavljala lonce k ognju in popravljala pod kotlom, da bi prej odpravila večerjo. Misleča, da jo je to opravilo kakor koli onesnažilo po licu, potegnila je s predpasnikom nagloma dvakrat po bradi in čakala odgovora.

„Pri Koreniki.“

„Ali pojde res v Ameriko?“

„Res, pa — —“

Prestrašil se je materinega veselega pogleda in nehal.

„Pa mu ni treba, kaj ne?“

„Jaz tudi pravim; pa trdi, da ni drugače.“

„Kaj, toliko se je zadolžil?“

„Toliko, mama, da ne more dati Zinki krajcarja dote, a jaz bi jo rad.“

„Glej, glej! Prav, prav! Saj sem vedela, da ne zahajáš h Koreniki samo po dobre svete. No, vidiš“, je pristavila popolnoma mirno in plusknila korec vode v vreli krop — „vzameš pa — Mihčevo Franico?“

„Mama? Jaz Franico!“

„Kaj me gledaš? Jaz sem prinesla k ti-le hiši okroglih osem sto, lepo balo in pridne roke. Franica je jedina hči — veš — bo imela še več —“

„Če bo imela pol sveta, mene ne bo imela!“

„Meni pa ne bo Korenikova gledala na prste; prinesla sem k hiši, veš, ona nima nič.“

„Jaz ji hočem vse pripraviti.“

„Kje pa misliš vzeti?“

„Mama, saj nismo zadnji v vasi.“

„Z dolgovi pri prvih — seveda; in če tako misliš, bomo kmalu skupaj s Koreniko, veš! Moj dragi, kakor vidim, si zrel za Ameriko.“

„Samo pustite me, pa pojdem.“

„Za Zinko, ha, ha! To bi bila kar ciganska poroka, kaj?“

Janku so materine besede kakor žareče oglje padale na srce. Povesil je glavo in sedel na rob ognjišča.

„Saj si bil doslej pameten, Janko. Poslušaj: v tem času je bil tukaj Mihec, in Franica je pritekla čez vrt — — govorili smo o tem, veš! Oba sta zadovoljna in jaz — pa kaj bi vprašal: mi potrebujemo denarja za tisto sitnost, tisti dolg.“

„Mihec ga meni že ne bo dal.“

„Morda Korenika? Pomisli, Janko: Jaz sem že v letih. Naj me kaj zgrabi, pa boš sam. S Franico dobiš skrbno gospodinjo — veš; Zinka je bolj gosposka — šibka; in pa: ženske iz gostilne pa prašiči iz mlina — to je stara rečenica — niso za kmeta.“

„Torej pustite me v Ameriko!“

Pisanka je sklenila roki ter se naslonila na kuhalnico in zrla v prasketajoči ogenj pred seboj. Oči so se ji zasvetile, kakor bi bile mokre . . .

„Osemnajst let sem že vdova; sedaj me pa hočeš ostaviti, ko sem te izredila in noč in dan skrbela za te? O, ti moj ljubi Bog, kam si poslal hvaležnost!“ Zakrila si je obraz s predpasnikom in jokala na ves glas. Janku se je vse topilo od nemira, tuge in skrbi, zakaj tako bridko ni jokala mati niti ondaj, ko je prvič odhajal k vojakom. Imel jo je rad, dasi ni tehtala besed. — Voda v kotlu je zopet vrela, v loncih je kipelo, a v Jankovih prsih je bil pravi vihar.

Prišla je dekla z golido iz hleva, odmaknila lonce in radovedno pogledala ihtečo gospodinjo in nemirno sedečega Janka. Spravila je mleko in se lotila večerje.

„Pusti, bom jaz!“ ustavila jo je Pisanka, ki ni imela navade dekli izročati kuhalnice.

S tem je bil boj končan za ta večer.

Mladi Pisanec je pustil mater, pustil večerjo in šel na tihem — bilo je že pozno — h Koreniki. Zato je pa tem glasneje in pozno prirobantil nazaj; in ker ni dobil več matere v kuhinji, robantil je naprej do svoje postelje, robantil toliko časa, da ga je — nekoliko vinjenega — premagal spanec.

Naslednji dnevi v tednu so prinašali z novo svetlobo v Strance tudi sveže, nenavadne novice. V torek je šel Korenika s sinom okoli znancev in sorodnikov ponujat na prodaj posestvo — s hišo, brez hiše, skupno ali po kosih. Ali za spodobno kupčijo je bilo malo nade, ker so se ljudje tudi drugod odpravljali v Ameriko in tudi drugod prodajali ali pa dajali v najem za malo najemnino na nedoločen čas. — V sredo sta Skončnik in Ščip, namenjena tudi v Brazilijo, na semnju v Postojni že prodala vso živino, vrnila se zvečer pijana domov in vpila: „Živela Amerika, živela Brazilija!“ Navduševala sta vaščane za novi svet, za nova, širna posestva, ki si jih bodeta izbrala in oddelila „tam doli“. Večina sosedov jima je zavidala, da sta tako srečna, a Skončnik in Ščip sta bila popolnoma v svesti te nove sreče. — V četrtek je dobil Korenika od sodišča prepoved, da mu je prodajilo olajšano; namestu njega bodo prodajali upniki: postojnska hranilnica, senožeška posojilnica, hrenoviška cerkev, dva denarna zavoda

iz mesta in dva znana Pivčana — veljaka iz Trsta. Korenika ni bil posebno vesel te olajšave; a ker ni bilo drugače, delal si ni preveč tanke vesti in poskril, kar je mogel, razprodal na skrivnem, kolikor je mogel, in oddal za vsak denar orodje, živino, pridelke in pohištvo.

Nenavadno dolgo je bil v petek zvečer Pisanec pri Koreniki. Domači so bili zbrani in ona dva soseda, ki sta s Koreniko sklenila zabit rodne trate in domače bede ter poskusiti tujo zemljo in nove nadloge.

„Torej pravite, oče, da mi ne more nihče braniti?“ vprašal je boječe in neodločno Pisanec ter se oziral, kaj poreče Zinka.

„Nihče — seveda —, vendar bi ti ne svetoval, da prodaš.“

„Odkod pa denar?“ vedel bi bil rad France, kateri je smatral selitev v Brazilijo kakor začrtano v knjigi usode.

„Odkod? Zastavi naj posestvo za šest — za deset let —, jaz vem, kaj vrže. V tem si prisluži v Ameriki vsaj toliko — Bog varuj, če ne — da se lahko vrne in prikupi še trikrat toliko. Pa bi še izbiral: doma ali v Brazilijo! Gospodar bo tu in tam.“

„Pa mati?“ vprašala je gospodinja; Zinka jo je pogledala, France se je vprašaje ozrl na Janka in vsi na očeta.

„Mater bi vzela s seboj“, razsodil je naglo Korenika.

„Brez matere ne morem — jaz ne smem nikamor“, vzdihnil je Pisanec in milo pogledal Zinko, kateri niso bili znani pomisleki in ugovori Jankove matere.

„Mati so sami, so vdova, so — dobri . . . že osemnajst let sami upravljajo hišo in upravljajo izvrstno, in vem, da jih ne spravim od doma.“

„Saj sem že rekel, Janko: tebi zares ni treba nikamor“ poprijel je besedo Korenika. „Dobiš žensko, ki bo kaj imela, pa boš še praskal po domači grudi in užival domači kruh. Ako te Bog obvaruje nesreč in boš ravnal pametno, ne bodo te zastran dolgov ali davkov preganjali do smrti. Še tvoji nasledniki bodo živeli skromno, vestno in varčno. Vem, kako je bilo pri vas prejšnje čase.“

„In vendar ne dovolite, da bi bila Zinka moja žena?“

„Ni za-te; tvoja mati je razborna žena, že vé, zakaj se brani neveste praznih rok. Tudi jaz bi se je branil.“

„Mati se bodo že kako utolažili.“ To je govoril Pisanec precej nesamosvestno.

„Pa mi ne utegnemo čakati. Sicer pa, kdo vé, kakšna sreča jo čaka tam doli? V Braziliji so veliki gospodje in malo ženskih.“

„Oh, oče! Ali me bodete prodali?“ Zinka je padla pred očeta na kolena in si zakrila obraz z rokama: „Oče, pustite me rajši doma pri Janku; bom molila za vas — Mama, o mama moja! Branite me!“ Videča, da je oče trd ko kamen, objela je mater in pritiskala na-se.

„Oče župan, oče Korenika, moj krstni boter, pustite, dajte mi Zinko; jaz vam bom hvaležen, kadar koli bom mogel! Ne uničujte mladega življenja, ne uničujte nama sreče!“ Sklonil se je mladenič in upognil koleno, da bi prosil, pa Korenika je stegnil nogo daleč od sebe in slednjič še z roko potisnil Janka v stran:

„Beži! Pred Bogom poklekamo! To mi ni vseč. Mož bodi, mož, Janko, kakor si bil! — Glej, ko bi bilo kako drugače, prav rad bi te uslišal — tudi moja žena: zadržek je pa na tvoji, ne naši strani; mi vsi te imamo radi.“

„Tako! Potem, no —“

„Potem pojdi in razgovori mater, da se ne bo potezala za Mihčevo.“

„Kdo vam je pravil?“

„Mihec!“

Zinka je sklonila glavo in šla, opotekaje se, v stransko sobo. Janko ni mogel tajiti, da ni resnica, kar je govoril sosed; le na tihem se je jezil in rotil njegovo usiljivost in prisegal, da nikdar ne vzame druge kakor Zinko. Govoril je nekaj, da je on gospodar, da stori, kar hoče, in da si sam lahko izbere nevesto; tožil je o materini sitnosti in sploh o sitnosti starih ljudi.

Soseda, prihodnja „srečna“ Amerikanca, ki sta v tem že pošteno zasmrčala na koncu mize, sta vstala in se odpravila, rekoč:

„Torej prosiva, oče Korenika, da nama nanznanite, ko pridejo vozni listki.“

France je, ne meneč se za sestrično ljubezen, katero je nazival nespamet, slonel z glavo na pesteh za mizo in sanjal o zlatih gradovih v pokrajini San Paolo. Stari Korenika je vstal in rekel: „Janko moj ljubi — saj vidiš —“ in pomahal je z razprtimi prsti na obeh rokah; „priporočam ti pa, da ne zavrneš moje prošnje, ko bi ti pisal iz Amerike za kak denar. Izkusil bom — če bo kazalo — za-te kupiti posestvo; saj pravijo, da je po ceni. Mihec mi je že obljubil in pristavil celó, da mi pomaga, če nimam dovolj za čez morje; pa upam, da mi ostane še toliko in še nekaj; vendar nisem mislil, da je Mihec tako blaga duša. Pa lahko noč; je že pozno.“

Janko je ostal sam poleg dremajoče gospodinje, ki mu je nekaj trenutkov pozneje jokaje stisnila roko in zaprla za njim vrata.

„Ti prebiti zvijačnež!“ sikne Janko domov gredé, „torej celo plačal bi mu rad, samo da odpelje Zinko . . . Čakaj, Mihec!“

V soboto je bila Jankova mati, Mihčeva Franica in Mihec pri Janku na senožeti; grabili in

sušili so seno ob mejniku, delečem last obeh sosedov. Bilo je toplo poletno popoldne. Seno se je sušilo izvrstno, a tudi delali so pridno in večinoma — molčé, kar je bilo včasih prav všeč Mihcu, a danes ga je jezilo. Prav tik Janka je na Mihčevem kraju grabila Franica in dvakrat so se ji grablje udele z Jankovimi vilami in dvakrat je Franica vskliknila pol v zadregi, pol vesela: „Ti malik, ti! kaj mi tako zaleta! Hm! Veš, Janko, to je znamenje, da bova še imela zmešnjave — sku — paj.“ — A vse to ni omajalo Janku jezika.

Mihec se je sukaj kakor na vretenu; lotil se je petja, pripovedoval je različne smešnice, da bi ga omajal. Toda Janku so zvenele v ušesih sinočne besede in pa Mihčeva usiljivost, da čim preje pride in reče: „Zinke ni več, vzemi mojo!“

Jezilo je soseda, da je danes tako slabo vspela njegova zgovornost. Kar se domisli nečesa, naglo odpre srajco pod vratom, da so se od daleč golile prsi, pa otre pot nizko pod brado in po plečih in reče: „Pisanka, čuj, nekaj novega!“

Jankova mati se nasloni na grablje in rado vedno pogleda razpetega moža.

„Ne uganeš, komu misli dati Korenika svojo hčer?“ Janko je vzel žepno ruto, zatisnil nos in se ozrl strani mrmraje, da ga je lahko slišala Franica: „Da bi skoro nehali . . .“ Pisanka je pa dejala na glas: „Kakemu Amerikancu, — morda še črnemu, — Bog nas varuj!“

„O, ne; domačinu.“

„Komu?“

„Tistemu Gustlu, ki je bil s Pozornikom tukaj v ponedeljek. Včeraj je bil zopet pri nji; prišel je po biciklu.“ Janko je nehal mrmrati. Nekaj ga je zbudlo pod rebri in skrivaj, a toliko radovedneje je pogledal Mihca.

„Kdo ti je pravil, sosed? Jej, jej, kaj nam ti poveš!“

„Sam sem ga videl, kako je hodil za njo, jo gledal in — hvalil; sedaj je pa tukaj blizu; zganja ljudi z lepa in z grda v Ameriko. Pri tem imata on in Pozornik lep zaslužek; Gustel pa še blizu svojo izvoljenko.“

„Mihec, vi lažete; primojdunaj, vi lažete in opravljate!“ zastavi mu Janko.

„V četrtek sem bil pri Fari; nesel sem plačat nekaj obrestij in nekaj svetih maš, pa so mi pravili gospod župnik, ki menda vendar ne lažejo; vedó pa nekaj več kakor midva oba skupaj. Če ne verjameš, vprašaj Štefana od Fare, ki prodaja jeden dan v tednu razno blago, šest dni pa dolg čas — boš videl; on je bil zraven, je vse slišal in potrdil, da je vse tako sam bral v časnikih. No, le reci, če ni res!“

Janko se ni nadejal tako hudih dokazov; stal je trenutek kakor poparjen. Franici je bilo všeč, da ga je spravil oče v zadrego, a tudi smilil se ji je: kako srčno rada bi mu dokazala, da ga Zinka ni vredna, pa Janko ni opazil niti jednega njenih žarečih pogledov. Mihec je razvijal dalje svojo spretno zasnovano sumničenje:

„Štefan pozná Gustla že izza mladih let, ko je delal očetu doma preglavico, součencem v šolah pa nadlogo in pohujšanje.“

Janko je začel dvomiti; le o Zinki ni verjel, da bi govorila z agentom, pa bi njemu ne povedala. A morda — — Dvom je kakor nadležna muha . . .

Mihec je odpel še rokave za pestjo, pehal seno pred seboj na kupe in se zmagovito oziral v hčer in sosedo:

„Meni se je zdelo še tisti dan, ko sem ju videl skupaj, da mora biti tukaj še drugačna moka. E, oči, oči plačajo; saj smo bili tudi mi mladi, hm!“

„Zinka je bolj gosposka, pa drži z gospôdo“ potrdi Franica in potegne ruto niže na oči. Hiteča grabiti, je pogledovala Janka, ki se je topil v groznih mukah.

„Pa vendar ni lepo, da je taka, veš Janko“, hotela ga je tešiti; a on se je obrnil strani:

„A, kaj!“ — Vrgel je vile daleč od sebe in rekel prisiljeno mirno: „Mama, jaz pojdem po voz; saj bo suho!“

Šel je pa naglo, naglo h — Koreniki.

Dolgo so čakali voza.

(Dalje.)

Na arabskem vseučilišču v Kahiri.

(Spisal dr. Karol Pečnik, mestni zdravnik v Aleksandriji.)

(Konec.)

Sedaj je treba, da se ozremo tudi na zgodovino našega vseučilišča in njegov pomen, njegovo veljavo v sedanjosti.

Leta 638. je podjarmil Amr ibn el-Asi, vojskovodja halifa Omarja, staroslavno deželo

piramid; tri leta pozneje je padlo ponosno mesto velikega Makedonca, Aleksandrija, fanatičnim četam iz Hedžasa v roke. Svetli časi, ko je bila Aleksandrija zibel staremu krščanstvu, bili so že davno minuli, središče grške lepe vede in

umetnosti v Aleksandriji je bilo že za cesarja Justinijana do cela propadlo, zaostali učenjaki so se bili preselili v Carigrad. Carigrad je bil Aleksandrijo podjarmil in popolnoma uničil.

Egipet je bil tedaj, ko so došli Arabci, v znanstvenem oziru le še razpadajoča podrtina nekdanje slave. Islam je izkušal vse uničiti in opustošiti, kar ni imelo imena prerokovega in znakov polumeseca; starokrščanska umetnost in veda sta pod krvavim pritiskom mahoma izginila, a pustila sta še v svojih razvalinah plodno seme za poznejši razvoj.

Ne dá se tajiti, da je mladi islam vsaj v svojih ozkih mejah znanstvo nekako podpiral. Koran veleva moslimom pridno prebirati to sveto knjigo, ki obsega po lastnih izrekih vse, kar je „potrebno vedeti in znati“. Ni čuda torej, da so se povsod ustanovljale šole (maktab, v egipčanski arabščini : kutâb), kjer so se otroci in odrastli učili pisati, čitati in računati, seveda v ta namen, da morejo prebirati in proučevati „el-korân“. Začela se je tedaj neka koranska veda, ki je preiskovala jezik, bogoslovno ter pravoslovno vsebino svete knjige; k tej se je pridružila kmalu še kritika o pristnosti ustnih sporočil, takozvane „sune“. Zmedena vsebina koranska, posebno pa mnogoštevilnost med seboj si oporekajočih stavkov je rodila kmalu razna nasprotstva v razlaganju. Že začetkom našega tisočletja so bile štiri velike bogoslovne šole : hanifitov, malikitov, šafijitov in hanbalitov. Globoko segajoča nasprotstva so provzročevala seveda tudi med nižjim ljudstvom vedno rastoče zanimanje do vede.

V 10. stoletju je ustanovil v Kahiri halif Hakîm Bijamrila veliko knjižnico, takozvano „hišo modrosti“. Tje se je preložilo staro fostaško (Fostat) vseučilišče, katero je bil povzdignil že Mamûn, sin slavnega Harûna el-Rašida. Vseučilišče (medrése) „hiša modrosti“ je obsegalo okoli 100.000 zvezkov razne vsebine. V desetem stoletju je imela v Kahiri skoro vsaka gamija svojo medrésó; Makrizij (Kissa [Tarîh] el-masr, II. zvezek, stran 363) imenuje 76 takih vseučilišč. Razven teh vseučilišč je bilo še izdatno število hiš (prenočišč), kjer so dobivali ubogi učenjaki in dijaki, domačini in tujci, brezplačno stanovanje in hrano. Po rokopisu staro-arabskega učenjaka Ilmavisa (rokopis se hrani v azharski gamiji v Kahiri) so šteli tedaj 37 hiš, ki so služile učenjakom in dijakom v brezplačno postrežbo.¹⁾ Tu opozarjam na zanimivo dejstvo, da so mohamedanci že pred tisoč leti za uboge dijake in učenjake boljše skrbeli kakor marsikatera novodobna krščanska država.

¹⁾ Poglej tudi: v. Kremer, Aegypten, Leipzig 1873, II. zvezek, str 275.

Od teh vseučilišč se je ohranilo do današnjega dne le azharsko vseučilišče. (El-azhar = cvetoči.) Halifa Aziz Bilâh (975—996) iz fatimidskega plemena, velik prijatelj znanstvu, postavil je azharsko gamijo in vseučilišče. Vseučilišče je skoraj tako staro kakor mesto Kahira, katero je ustanovil l. 969. halifa Muviz, oče Azizov.

Azharsko vseučilišče ima svojo zgodovino; 900 let že stoji na istem mestu, skoro popolnoma neizpremenjeno v isti obliki, katero mu je bil dal Aziz. Častitljiva starost tega vseučilišča, ki je doživelo med lahkoživimi in gibčnimi jutrovci nebroj državnih in društvenih preobratov, videlo je čase neupogljive moči in slave, videlo je čase globokega propada.

Fatimidom je sledil kurd Salahedin (Saladin), El-azhar je videl prijazne dni. Prišle so križarske vojske, ki so globoko vplivale na Egipet; zmešnjava je sledila zmešnjavi; nasledniki Saladinovi, slavni Ejubidi, so bili potolčeni, vlado so prevzeli Mameluki, kraljevski sužnji, najprej bahriški Mameluki (1250—1380), za njimi so prišli čerkeški. Dežela je bila popolnoma uničena, a El-azhar je obstal ter kljuboval vsem viharjem. Leta 1517. je podjarmil turški sultan Selîm I. Egipet, ki je ostal odslej turška provinca, El-azhar se je povzdignil in okrepil. L. 1798. je prišel Napoleon Bonaparte v Egipet; od 23. do 25. kimovca istega leta je bilo vseučilišče po svojih učiteljih in dijakih na čelu krvavi vstaji Kahircev proti nevernikom Frankom in Napoleonu. Francoski vojskovodja je udušil vstajo, vseučilišče pa je brez kazni pomilostil. Francozom je sledil mogočni Mohamed Ali, moslimski Bolgar iz Kavale v Rumeliji. Egipet se je povzdignil, azharsko vseučilišče je zasvetilo v stari slavi in nekdanjem blesku.

L. 1882. pa so prišli Angleži v deželo piramid; vseučilišče je zopet vstalo, da je dandanes ognjišče egiptovskega in moslimskega patriotizma proti nevernikom, kristijanom. Jutrovska vseučilišča imajo še dandanes mogočen vpliv na javno življenje in ne manj na moslimsko državo. Zato pač si Angleži niso upali začeti brezuspešnega boja zoper to starodavno napravo.

Je-li El-azhar vreden imena vseučilišča? Delajo li dijaki srednjih šol pred vstopom zrelostni izpit? Ne. Kaj bi vam odgovoril pristen moslim na prejšnje vprašanje? Odgovoril bi: Glejte jih, prismojene, nespametne Evrope, gospodstva željne kristijane, ki hočejo ves svet po svojem preukrojiti! Dijaki, ki hočejo vstopiti v našo učilnico, ne delajo zrelostnega izpita, ne obiskujejo srednjih šol: saj popolnoma zadostuje, če znajo brati, pisati ter nekoliko računati.

Zaradi tega El-azhar, kakor je danes, ne ustreza našim zahtevam o vseučiliščih. Arabsko vseučilišče obiskujejo mladeniči, pa tudi skoro otroci, možje in belobradi starčki, vsi so dijaki, vsi so tovariši, sin, oče in stari ded zajedno. Možje in mladeniči vstopajo, da postanejo moslimski duhovniki, učitelji, sodniki (kadiji) ali uradniki (efendiji), starčki pa, da se pripravljajo z učenjem svete knjige korana na srečno smrt.

El-azhar je glavno in najslavnejše vseučilišče celega muhamedanskega sveta, ker vzgaja omikance izmed dvesto milijonov mohamedancev. Prav pisana slika je iz dijakov raznih narodov. Med dijaki, katerih je po navadi okoli 10.000, je zamorec iz osrednje Afrike, črn ko sveže oglje, temno-rujavi Senegalec, bistri Marokanec, živi Egipčan, ognjevit Arabec, Perzijanec, tihi Hindostanec od Ganga, moslimski Kitajec iz zapadnega ali pa južnega Kitaja, ruski Turkestanec, kavkaški Tatar, črno-rujavi Malajec z moluških otokov blizu Avstralije, Turek iz Male Azije in iz Carigrada in naposled jugoslovanski moslim iz Makedonije ali pa celó iz Bosne: ves mohamedanski svet se tukaj brati in razvema ob besedah sentimentalnega preroka iz arabske puščave.

Azharsko vseučilišče je bilo vedno prvo med drugimi učilišči. Vsi jednaki zavodi v Carigradu in drugodi niso mogli škodovati kahirskemu vseučilišču, zakaj Turek Arabcu ni pravi moslim. Vsak mohamedanec, ki doma govori drugi jezik, pride, ako se hoče olikati v lepem arabskem jeziku, čez Meko in Medino v bližnji Egipet na azharsko gamijo, bodisi iz Afrike, Evrope, Azije ali pa Oceanije. Stara, silno stara navada moslimska tako zahteva, in mohamedanec, ki je sovražnik vsemu novemu, drži se sporočil svojih očetov do skrajnosti.

Če torej El-azhar ni visoka šola popolnoma po naših pojmi, je vendar pravo moslimsko vseučilišče po svoji častitljivi zgodovini, po ogromnem številu slušateljev in posebno po raznih narodih, ki je obiskujejo. El-azhar je pa tudi vseučilišče po znanstvu in umetnostih, ki jih je gojil posebno pred križarskimi vojskami.

Pred križarskimi vojskami je bila islamska veda in umetnost deloma tudi v Evropi jako v ugledu in je presegala v nekaterih ozirih še krščansko omiko. Od 10. do 13. stoletja se je posebno modroslovje na podlagi novega platonizma lepo razvijalo.¹⁾ Res je sicer, da Arabci niso bili začetniki temu znanstvenemu razvitku, ledino so orali ponajveč tujci, moslimski

¹⁾ Primerjaj: Fr. Dieterici, Makrokosmos, Geschichte der Philosophie der Araber im 10. Jahrhundert, Leipzig, 1876.

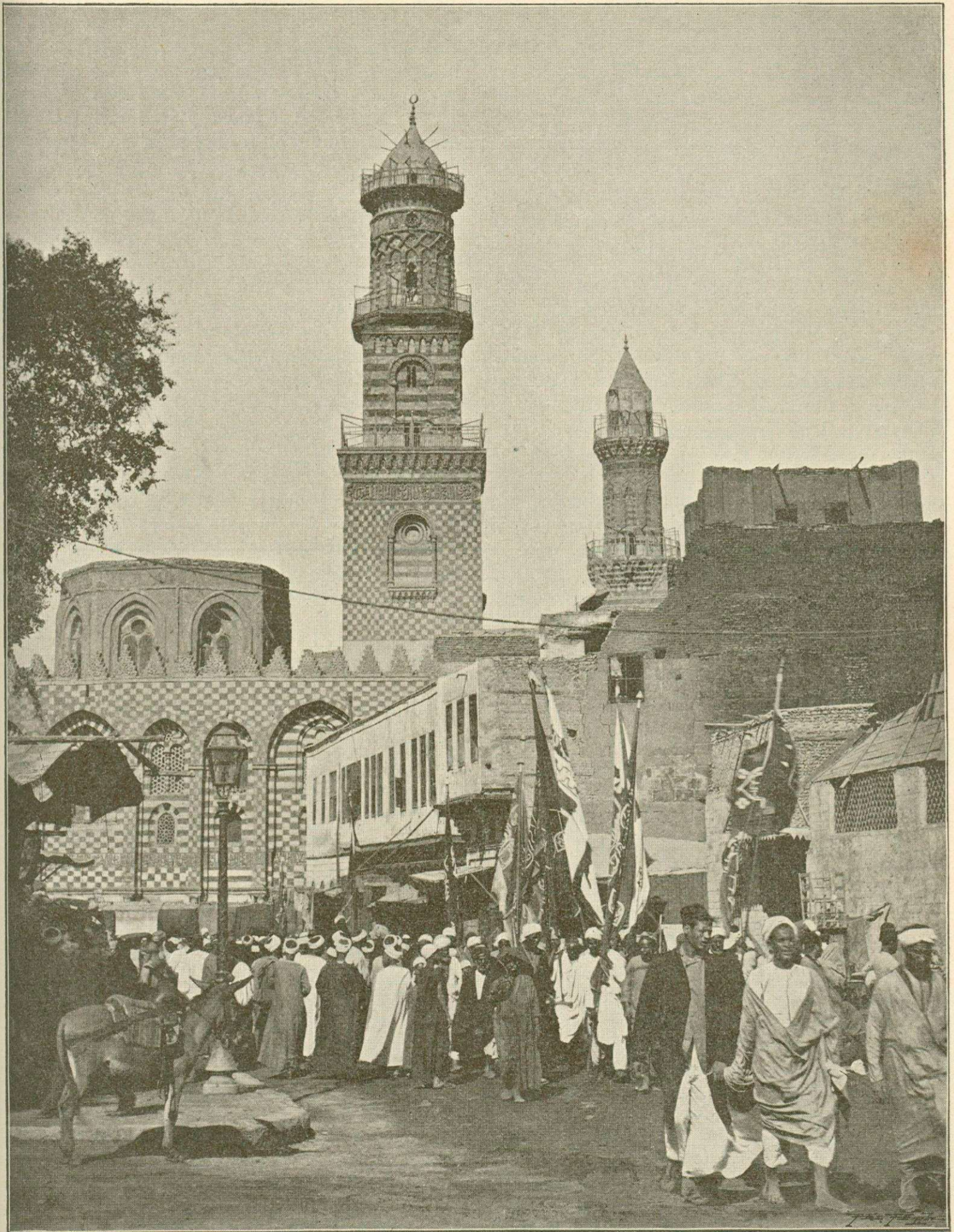
Perzijanci, Španci in drugi kristijani. Glasoviti Renan¹⁾ celó trdi, da je bil med vsemi takozvanimi arabskimi modroslovci samo jeden Arabec po rojstvu, namreč Alkindi. Naj si bode kakor koli, dognano je vsekakor, da so se za arabsko modroslovje v nemali celó nekateri krščanski vladarji, posebno Normani in Hohenstaufi v Siciliji. Istotako so pod vlado Omejadov (661 do 750) in Abasidov (750—870) prevêdli v arabščino velik del razne znanstvene vsebine iz starogrščine, sirščine in perzijanskega jezika. Pred križarskimi vojskami so gojili v azharski gamiji razne stroke znanstva; stari rokopisi, ki jih vseučilišče še dandanes hrani, govoré nam o arabski slovnici, matematiki, astronomiji, prirodopisju, zdravilstvu in pesništvu. Posebno slovnica arabskega jezika se je bojda pridno učila; po korânu je arabščina božji jezik, ki ga Bog v korânu „piše“, ona je po isti knjigi tudi oni jezik, katerega bo Bog govoril pri vesoljni sodbi. Izreki korana so imeli veliko moč do pobožnih moslimov. Dejstvo je, da se je po Egiptu naselila le mala peščica pravih Arabcev, vsi drugi Egipčani so govorili po mestih starogrščino, po deželi novo egiptovščino (kopščino). In vendar je mala peščica Arabcev zmagala v kratkem času s svojim jezikom, ves Egipet se je poarabil.

Po križarskih vojskah je bilo arabsko znanstvo pokopano: vojni hrup, razpaljeni fanatizem, medsebojna nasprotstva in mali, topomni vladarji, ki so se po razpadu velikega halifskega carstva povsod efemersko vzdigovali, izkopali so mu globok in trajen grob. Islam se je počel vedno tesneje oklepiti tesnosrčnega stavka: „Znanstvo, ki ni v koranu, je bogokletstvo, ker vse, kar je potreba vedeti, je v koranu“. Temu preobratu je sledilo seveda tudi azharsko vseučilišče, modrim, vsestransko olikanim učiteljem so sledili fanatični razlagalci korana, arabske vede je bil konec. Na tem tesnem koranskem stališču je stal El-azhar dolgih šeststo let, nepremično, brez napredka, kot nedosegljiva priča koranske nemoči in toposti.

Šele letos meseca velikega travna je uvedel kedíve s prisiljenim ukazom po dolgih šestih stoletjih iz nova davno opuščene predmete: matematiko, astronomijo, naravoslovje, pesništvo in retoriko ter staroarabsko modroslovje.

Dandanes je stališče azharskega vseučilišča vsaj za Egipet že precéj omejeno po novodobnem vseučilišču v Kahiri. Egipet je postal po angleški okupaciji povsem novodobna država. Število arabskih in raznih evropskih ljudskih šol je jako narastlo. Istotako je ustanovljenih že precejšnje število gimnazij, posebno očetni jezuviti

¹⁾ Renan, l'islam et la science, Bâle, 1883.

Arabski praznik v Kahiri.

imajo v Aleksandriji in Kahiri dve osemletni gimnaziji, ki sta urejeni popolnoma po vzoru gimnazij (colléges) na Francoskem. Učni jezik je arabščina in francoščina. Gimnazije si še niso mogle zagotoviti obstanka v kljub vsem vladnim odredbam. Po celem Egiptu je komaj sedemdeset dijakov, ki prestanejo vsako leto zrelostni izpit, med temi je več nego polovica Evropecev kristijanov. Po dovršenem zrelostnem izpitu je maturantom odprto novo vseučilišče v Kahiri, ki je urejeno tudi po francoskem vzoru. To vseučilišče ima sedaj tri fakultete, namreč juridično (école de droit) — tri leta, medicinsko (école de médecine) — pet let in tehnično (école polytechnique) — pet let. Vseučilišče ima komaj tristo slušateljev, kar je za Egipt, ki ima po letošnjem ljudskem štetju okoli deset milijonov prebivalcev, bore malo.¹⁾ Vzrok temu pojavu je El-azhar. Moslim neče nič čuti ne o gimnaziji, ne o novem vseučilišču: on je zvest pristaš do skrajnosti starega vseučilišča azharskega, četudi vidi, da mu ostanejo vsa višja mesta zaprta. Po teh novodobnih odredbah, veljavnih že od začetka tega stoletja, je delokrog vseučilišču El-azharu, četudi le za Egipt, dosti

¹⁾ Da se dobro razumemo: Egipt ima dve popolnoma različni vseučilišči: staro arabsko El-azhar in novodobno (evropsko), obe v Kahiri. Kdor hoče postati v Egiptu višji uradnik, odvetnik, zdravnik, inženir, mora zvršiti v deželi ali pa v Evropi osemletno gimnazijo in zatem tri do petletni tečaj na novodobnem vseučilišču. Toliko gledé razločka.

skrčen. El-azhar vzgaja dandanes le še mohamedanske duhovnike, ki se učijo jedino le korana, arabske sodnike (kadije), ki se vadijo v pravoslovju natančno po koranu, skoro istih predmetov učijo se i kandidati učiteljstva za arabske šole in bodoči nižji uradniki (efendi); po navadi proučavajo vsi še koransko modroslovje in arabsko slovnico. Dijaki na vseučilišču El-azharu morajo najmanj šest let uku posvetiti, ako hočejo doseči neko vrsto absolutorija. Zabite glave brez vsakega predpouka ostajajo celó do dvajset let, posebno tuji moslimi iz daljnih dežel; neokretne roke in poldivje mozgane je s koranom težko sprijazniti, tem hujše, ker sanjasti Mohamed sam ni poznaval ne logike ne reda v svojih surah. Slednjič, po dolgih letih in po desetkratnem ponavljanju iste izkušnje navadno i najbolj trknjene glave srečno dovršijo El-azhar. Usoda je tem absolventom jako nejednaka: v Egiptu ostanejo za vedno duhovniki, učitelji, vaški sodniki in nižji uradniki; na Turškem jim je sreča nerazmerno milejša, tam so jim odprta vsa najvišja državna mesta do ministra in velikega vezirja; in slednjič v osrednji Afriki in na malajskih otokih jih čaka še lepša karijera: bivši El-azharčani, ki so rojeni pod „srečno zvezdo“, so tam neredkokrat „črna veličanstva“, emirji, kalifi, sultani itd. Nj. črno veličanstvo Mahdi v Sudanu je bil nekđaj tudi El-azharčan — in pri vsem tem še hujši siromak kakor najubožnejši slovenski visokošolec na Dunaju.

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

(Dalje.)

Škripaje so se zavrtele stare težke duri v zarjavelih tečajih, in stopil sem v nizek, mračen prostor, ki je dobival svetlobo skozi dve gosto zamreženi okni, katerih jedno je gledalo na ulico, drugo pa na majhno dvorišče.

Krog in krog ob stenah, med policami in omarami, so bile naložene vreče in zavoji, razleseni strop so viseli in mahali raznolični predmeti, in po smetnih tleh so bili neredno razpostavljeni zaboji, sodi in jednaka ropotija, kakoršna je videti v majhnih trgovinah, kjer je vsake reči nekaj, a nobene mnogo. Zaduhel ter vsled mnogih dišav in nedišav neprijeten vzduh je udaril prišlecu v nos, čutno dokazujoč, da pride le redkokđaj s svežim sosedom zunaj v dotiko. Bil sem v prodajalnici Hristovi.

Izza mizice kraj okna se je dvignila ženska postava, katere na prvi mah niti zapazil nisem, in vpraševaje zrla name, da povem svojo željo.

Solnčni žarek se je prikradel skozi omrežje in posijal na obraz divne lepote v polno razvitem cvetju; bujno so senčili kostanjevi svileni lasje visoko belo čelo in se kopicili v tilniku labudovega vratú v dolgi kiti, ki sta po ondotni šegi prosto padali preko hrbta; turbo sta žareli temni očesi v mokrem pogledu, a v njiju se je iskril tajni plamen, v ljubezni čarovit in omamljiv, v gnevu divje strašan. Gledé na lepi, lahno zapognjeni nos in mala, fina usta bi bil tudi najostrejši ocenjevalec brez graje, k večjemu bi bil zahteval, da je močno začrtana brada malo bolj okrogla, lici manj blede. — Zares čudovita glava, ki se je izborno podajala vitki in visoki rasti života

polnih oblik. — In ta mlada, krasna žena, oblečena v sinjo, valovito poletno obleko, obsipajočo v brezštevila gubah nje vzravnani stas, tu na tem siromašnem kraju, a v toli veličastni podobi, oblita od zatega solnčnega soja, zdela se mi je liki prikazen z drugega sveta, in nehoté se je divilo moje oko, dokler ni preseščeno obstalo na njenem obličju. Kaj? Nisem li gledal tu ono živo trpljenje, ono morečo tugo, za katero ga baje ni leka, ne tolažbe, tugo, trgajočo in kljuvajočo srcé, dokler ga ne stré, — tugo, ki jo je nosila gospa v Kazanliku? Da, ta mlada žena je bila žalostna, a žalostna tako, da je nje žalost morala presuniti vsakogar in mu vzbuditi sožalje, če je imel le iskrico čutja v sebi; — pero je nezmožno, da jednako riše; kdor je videl, vé, da mu je bilo v takem položaju nepopisljivo hudo v prsih, da mu je trepetalo srce, in da ni iskal besede utehi, nego je rahlo pustil, da se rana sama celi ali da se razširi in usmrti jadtnega.

I mene je prevzel nje tužni izraz, da sem nem stal na mestu, pozabivši svoj namen, baveč se z drugimi mislimi.

Tončev se je bil izrekel, da je soproga Hristova vedno otožna; — tu sem jo imel pred saboj vso drugačno, kakor sem si jo predstavljal: tako cvetoča, a s tako globoko tugo v potezah! Po kom je baš žalovala, ko je sedela sama, da še niso izginili sledovi minulih trenutkov? Za bratom, katerega preganjamo? — Ne, temu ni bilo sile! — Za možem? — Lahko. A bila je baje vedno taka. — In zakaj? Je nosila sliko drugega v srcu? — A čemu je sledila onemu soprogu, ako ni srečna in vesela v zakonu? Kaj je ž njeno minulostjo? — Zopet sem se nahajal pred uganko

No, sedaj ni bil čas, da sem razmišljeval te stvari, ampak skrbeti mi je bilo, da zvršim svojo nalogo; jel sem torej kupovati razno blago zase, sosebno pa za svojega novega znanca, in med tem izkušal razvneti pogovor.

Prodajalka ni bila baš posebno zgovorna, a bila je vljudna in prijazna in se vidno zanimala zame; polagoma se ji je razvozljal jezik in izpraševala me je po mojih razmerah, rodu itd. Prikril sem ji resnico in se delal za Bolgarja iz Debnovega (selo, severo-zapadno od Dušve). Ker je bilo treba marsikaj nakupiti, sem se lahko mudil in se tudi lahko pomenkoval; vendar ne vem, da bi bil še tako hitro kaj opravil, da mi ni ona sama prišla na pomoč. Vprašala me je namreč, ko sem ravno izbiral žeblje:

„Kaj vam je, da nosite oblič?“ Pri tem mi je z mehko roko pogladila lase s čela.

„Imam rano, za katero se mi je zahvaliti smelemu tujcu, Avstrijcu.“ Lagal sem se.

„Avstrijcu?“ je hitela. „Saj ste iz Debnovega?“

„Da, gospa.“

„Prav on je bil, in nihče drugi... Kak slučaj!“ mrmrala je sama zase. „Pa iz katerega vzroka vas je ranil?“ menila je sočutno a zajedno zvedavo.

„Nu, ni dolga povest. Včeraj zjutraj sem se napotil iz doma v naš vrt, ki leži dobre četrt ure zunaj sela kraj pota, čedit in obrezavat mlada sadna drevesa, ki sem ja bil zasadil ondi pred letom dnij. Proti poldnevu so se pripodili od vašega mesta sem štirje možje, jeden Bolgar, drugi tujci, in se ustavili pri meni, pozvedujoč, niso-li prišli danes todi mimo trije taki in taki jezdec. Odgovoril sem jim, da ne, kar je tudi res bilo. Nato so oddirjali. Kmalu pa se je vrnil jeden, ki je bil moje starosti in se zval Avstrijca, in pognavši konja tik pred-me, me psoval nesramnega lažnika, češ, da je malo naprej dobil obratno poročilo od mojega. Jaz sem se zagovarjal, da v istini nisem videl nikogar, in se oponesel radi psovke, tedaj me je lopnil po glavi, da se mi je križem zabliškalo in se mi je ulila kri po licu ter zbežal. Kaj sem mogel? Za njim peš? — Obvezal sem si k sreči ne globoko rano, na tihem se srdeč in prisegujoč, da se maščujem. Gorjé mu, če se kje zopet snideva! — Udaril je prostega Bolgarja!“

Kakor v jezi sem krčil pesti in z nogo po-teptal ob tla; potuhnjen sem bil na vse pretege.

Mladi ženi so ob mojih besedah zaplamtele oči, in lahna rdečica ji je oblila bleda lica, sicer je ostala mirna; pred menoj je bila sovražnica Avstrijca, sovražnica moja. Nagnila se mi je k ušesu in šepnila hlastno:

„Vi ga sovražite?“

„Smrtno!“

„In to sovrašstvo jenja?“

„Le z njegovo smrtjo!“ hlinil sem se zamolklo.

„Tako se maščuje surovi barbar, a ne plemeniti Bolgar!“ dela je rezko, mahnivša nevoljno z roko, okrog usten pa ji je legel neizrekljivo zaničljiv nasmehljaj.

„Gospa!“ vzkliknil sem, kakor bi se začudil.

„Jaz sem Grkinja. In Grk je plemenitejši od Bolgarja.“

„Gospa, jaz vas ne razumem! Sklicujete se na mojo čast. Kaj naj pa storim?“

„Ste-li voljni sprejeti predlog?“

„Rad, ako se strinja z mojim srcem.“

„Mora se strinjati, če se prava kri pretaka po vaših žilah. Vprašam preje: Hočete biti morilec?“

„Nihče me ne bo imenoval tako, ako izbrišem razžaljenje s krvjo razžaljivca.“

„Načela dedov in očetov...“

„So načela sinov!“

Držal sem se kot trd, neizprosen Bolgar.

„Ba! Ali naj vas osramoti ženska? I nas so tako učili, a sedaj smo razsvetljeni, in ono se nam zdi — blazno.“

„Strela!“ zarobantil sem osupnjen.

„In ne le blazno, nego tudi podlo“; nadaljevala je ona z donečim glasom. „Blazno, ker je blazno, in podlo, ker nasprotnika zavratno ubijete.“

„Pozovem ga na dvoboj!“

„In padete vi! Sicer ste v tej točki jedini; drugi ne ravnaajo tako. Sploh je pa tudi dvoboj umor. Čast se reši drugim potem: s tem, da se osramoti nasprotnik. Živi naj, a živi naj osramočen!“

„Čudni nazori!“

„Čudni nazori? — Pravi nazori! Kdor je teh, ne preleva krvi bližnjikove, ker se ž njo oskruni; on se polasti nasprotnika, in ko ta spoznava in pripozna, da zanj ni več rešitve, tedaj ga izpusti, potegnivši mu preje bič preko čeljustij.“

„Haha! Potemtakem je bolje, da ga popolnoma pusti pri miru, se mu vsaj ni treba truditi in potiti noč in dan za njim, da mu jo na vse zadnje še unese. Kdor ne misli kaznovati, naj tudi ne lovi!“

„Kaznovan je dosti s tem, da ga je zmagovalec bičal liki psa.“

„To ni plemenito!“

„Plemenitejšje kakor pa umoriti ga. — Pokazati mu mora le, da mu lahko vzame življenje, a ga mu neče, ker ga zaničuje: zapoditi ga mora kakor gnusno žival!“

„A če ga nikdar ne najde?“

„Prej ne sme mirovati, dokler ž njim ne poravna. Če ga pa smrt prej zaloti, — tedaj je usoda hotela tako.“

„Kje ste se nasrkali teh nazorov?“

„V življenju svojem . . . .“ odgovorila je kratko. „Sedaj še jedenkrat: hočete biti morilec?“

„Ne morilec: pravičen dvoboj naj odloči med nama!“

„Ba! To je jednako. — Lahko padete vi sami.“

„Naj!“

„In kaj imate od tega?“

„Izpolnil sem svojo dolžnost.“

„S tem, da je on živ, vi pa mrtvi?“

„Saj se lahko zgodi narobe.“

„Lahko zgodi, toda ne gotovo. — Imate kaj ponosa?“

„Gospa!“ vzkliknil sem jezno.

„No, tedaj bodite ponosni in ne bijte se ž njim, ki vas ni vreden. Zgrabite ga tako, da je popolnoma v vaših rokah, a prizanesite mu veledušno, kakor prizanesite silni lev slabotni miški: a z bičem ga zaznamujte v obrazu, da

bo vse svoje žive dni nosil pečat svoje sramote.“

„In kaznen ne sme izostati?“

„Ne; kaznen, sramotilna kaznen mora biti; vidi pa naj jo tisoč očij, vaš čin naj vidi ves svet.“

„Gospa, jaz sem vaš!“

Prsi so se ji burno dvigale, roke pa je tesno privila nad njimi, kakor da jih hoče siloma pomiriti. Kakšna nenavadna žena! Kakšni nazori o sovraštvu, o maščevanju! Ta žena ni bila brez viharne preteklosti. Saj se je bila izrazila: „Navzela sem se tega v življenju svojem . . .“ Morda mi je odkrije. Bil sem na najboljši poti, samo zvest sem moral ostati svoji ulogi. Priznam pa, da mi je bilo to strašno neprijetno, da sem varal njo, katero sem tako občudoval in kateri sem v mnogih ozirih popolnoma pritrtil; pripravljen sem bil, če treba, tudi vreči krinko raz sebe, izdati se ji in jo prositi odpuščenja. V začetku sem že namerjal to zvršiti; tu pa mi je stopil v duhu pred oči Pedro v podobi trpiná, tak kakor ono jutro v gozdu, — in vstrajal sem dalje. On je bil moj prijatelj! Sedaj mi je bilo le čakati, kaj se vse izcimi tekom časa.

Ko sem izrekel zadnjo besedo, tedaj je zalesketala radost v njenem pogledu, prejšnji grozoviti odsev je izginil, in zenici sta milo in ljubo zrla izpod dolgih trepalnic; podala mi je ročico, katero sem poljubil.

„Ali sem se vam kaj čudna dozdevala?“ vprašala me je, smehljaje se.

„Nekoliko že A ko sem se spomnil tuge, ki sem jo bil pri vstopu zapazil na vašem obrazu, tedaj sem si rekel, da to, kar govorite, izvestno tudi sami čutite. — Vi pač koga smrtno sovražite?“

„Da, uganili ste; in ne jednega, nego celo dva, s tem razločkom pa, da prvemu niti nebo ne odpusti, drugemu samo jaz ne.“

„Smem-li vedeti njiju imeni?“

„Zveste še več, pozneje! Zveste vse, ker naju ne združuje samo jeden smoter, nego tudi jedna oseba.“

„Kaj, Avstrijec je i vaš sovražnik?“

„Da!“

„Kaj čujem! Kje, kako, kdaj — — —?“

„Tiho, tu ni pravi kraj za to! Idiva v gornje moje sobe, sem v prodajalnico pošljem služkinjo. — Prosim!“

Odprla je v ozadju majhna vrata in me po strmih stopnicah vèdla v prvo nadstropje, kjer me je, prekoračivšega dolg in svetel hodnik, sprejela prijazna sobica, bogato opravljena z izbranim jutrovskim komfortom; po tleh so bile razganjene široke in težke preproge, ki so udušile sleherno stopinjo, stene so bile pre-

vlečene z raznobojnimi, pisanimi tapetami, raz slikani strop je visela velika pozlačena svetilka, okrašena z lesketajočimi se stekli; mehke in prožne blazine so vabile sesti, sredi njih je stala mizica, obložena s sladkarijami, ovočjem, grozdem in mrzlimi jedili; pod mizo so se hladile v ledu steklenice, napolnjene z raznimi pijačami. Vse je bilo videti jako vkusno, celó razkošno.

Ljubezniva hišna gospodinja mi je postregla kakor najboljšemu znancu in prijatelju; pomagala mi je odložiti ovirljive predmete, posadila me na najlepšo blazino in porinila pred-me mizico, rekoč:

„Izvolite se malo pokrepčati; za malo hipov vas zapustim, ker imam nekaj ukazov in naročil za služkinjo, a bom précej zopet tu.“

Odhitela je ven, jaz pak sem se lotil krožnikov in steklenic in jih pričel prazniti; briniti se bi bilo neolikano in za gospodinjo razžaljivo. Ogledal sem si med tem sobo do dobra in sklepal, da je ali Hristo prav imovit, a da neče tega pokazati, ali da zeló ljubi svojo soprogo, ker ji privošči vsako razkošje.

„To je pa moj mali!“ S tem je vstopila gospa, vodeč za roko čvrstega dečka, otroka prelepega obrazka, bistrih očesc in gostih kodrov.

„No, Rajko“, velela je sinku, „daj gospodu ročico in poljub!“

Deček se me ni prav nič bal, nego se mi je jel takoj laskati in žlobudrati vame, da sem imel svoje veselje ž njim.

„Koliko je star?“ vprašal sem mater.

„Dve leti in osem mesecev. Jako živ in umen otrok, v dolgočasnih urah moja jedina zabava.“

„Kje je njegov oče?“

„To je dolga povest, polna žalostnih dogodkov in hudih udarcev zame in moje dete. No, jo bodele takoj čuli.“ Spravila je sinka v spalnico, da se ondi igra, dokler ne zadremlje, in sedla zopet meni nasproti.

Dan se je nagibal in solnce je vsipalo zadnje žarke skozi dragocene zavese. V rdeče-rumenem soju je sedela mlada gospa, podpiraje lepo glavo z rokama, in se zatopila v žalno-turobne misli, ki so se ji druga za drugo porajale na obličju; nikak vzdih pa se ji ni privil iz prsij. Tajen molk je vladal po sobi, katerega je motil le tihotni, enakomerni tik-tak stenske ure v stekleni skrinji.

„Najprvo“, pričela je ona, „v kaki zvezi je Avstrijec z usodo naše hiše, zakaj da ga sovražim, in zakaj ga morava kaznovati? Spoznali boste, da je moj gnev opravičen, moja osveta sveta! Ne dvomim, da i vam ob tem vskipi kri, da bodele s slastjo iskali in podili tega mladega volka, dokler se vam upehan ne zgrudi

pred noge, proseč milosti in usmiljenja; — tedaj pa mu zvežite in zdrgnite ude, da ne stori več ni gibljaja ni migljaja, in prinesite ga meni, da prejme sramotno plačilo iz rok slabotne ženske . . .“ Zopet so ji zaplamtele oči v strahovitem ognju.

Pripovedovala mi je nato zgodbo, kakor jo je slišala od svojega brata, navihanega lopova; ta se ji je seveda debelo nalagal, pritajivši ji resnico, dobro vedoč, da je ona vrlega in blagega srca, ki ljubi poštenost in črti krivico. Brat in mož sta ji torej bila krepostna človeka, ker sta zvrševala vse svoje „umetniže“ skrivaj, ne da bi ona vedela za to; ubožica se mi je smilila, da se je tako varala, in da je ginila njena nepokvarjena mladost in izredna lepota pri možu, ki je je bil najmanj vreden. Sedaj mi je bilo tudi umevno njeno veliko sovraštvo do Avstrijca, do mene: à la Haronis sem bil res goden za vislice! Poznajoč strastni značaj svoje sestre, zanetil je v njenih prsih dvojni žgoči ogenj: srd do nas, svojih preganjalcev, a tem večjo ljubezen do samega sebe in tudi do Hrista; in to ne brez vzroka: pozneje sem izprevidel zlo igro njegovo in Hristovo z nič slutečo sestro in soprogo. — A da povem, kaj si je izmislil dobri Pir Haronis o meni, Pedru in Julesu: Pred letom dnij seznanil se je on — Pir — v Mehiki z dražestno hčerko bogatega seljaka, katerega je bil nekoč otel iz zob medveda, in se smrtno vanjo zaljubil; ta deklica pa je imela že drugega ženina, — španskega grajščaka Pedra, kateremu jo je oče namenil. A ona ni nikakor marala zanj, nego hotela le Grka in nikogar drugega za soproga; oče sicer ne rad, a srčno ljubeč svojega otroka (vrhu tega ga je vezala še hvaležnost do njenega izvoljenca), moral je naposled privoliti. Španjol seveda je bil ves besen in se zagrozil, da bo ali njegova ali nikogar. Potem ni bilo nič več čuti o njem. A glej, v noči pred poroko je ugrabil nevesto s pomočjo mladega Avstrijca — (o Mehiki se mi niti sanjalo ni nikdar in sedaj naj sem bil ondi otmičar!) —, ki je bil prejšnji večer gostoljubno sprejet, proseč prenočišča in ki mu je odprl spalnico deklice, ter pobegnil ž njo na ladjo in na morje. Razjarjeni ženin in oče udarita, ko zvesta pretresljivo nesrečo, takoj za njim, najameta parobrod in dohitita zločinca blizu afriškega obrežja — (kam človek vse ne zaide!) —; vname se boj med obema ladjama, tedaj pa skoči nevesta v morje, hoteča se sama rešiti na parobrod k ljubljenu Grku, a Španjol in Avstrijec sta streljala za njo ter jo usmrtila, da je pred očmi nesrečnega ženina izginila v valovih; očeta njenega je zadela ob tem pogledu srčna kap. — Morilca sta dospela nepoškodovana na obrežje.

Pred štirinajstimi dnevi je dobil Pir, tedaj mudeč se na balkanskem polotoku in sicer v Plovdivu, išoč tu morilca svoje neveste, od svojega svaka, katerega je že preje bil obvestil o svojem bivanju v tem mestu, povabilo, naj pride k njemu, da dvignejo v bližini Trojana zaklad, o katerem govori tajni list, last Hristova; sestanek je pri selenickijskem monastirju in sicer ta in ta dan. (Pir je brez denarja; — imetje nevestino je padlo na njenega brata.) Hristo svoji soprogi ničesar ne omeni o tem, da se, ako je list morda goljufiv, pri njej ne onečasti. Pir pa izgubi pismo, in najde je najbrže — Avstrijec, ki je več bolgarščine, ter je takoj pokaže Španjolu in nekemu Francozu, ki je ž njima vred v mestu. — Ob Rušici pa, ko stikajo ti trije, Pir, Hristo in njega prijatelj, ki jima je razmotril tajno pisavo, baš za zakladom, napadejo jih Španjol, Avstrijec, Francoz in še dva Bolgarja; v boju je ranjen Hristo na nogi, zmagajo nasprotniki; kopljejo sedaj za zakladom, a ne najdejo nič: — mesto ni pravo. Pir obljubi mnogo denarja, če ga izpustijo; oni so zadovoljni. Nevedé pa podpiše pobotnico za dvatisoč levov, ki jih je prejel od nekoga za umor deklice. To je hudobna nakana Španjola: ugonobiti hoče Pira, svojega nekdanjega tekmeca, kateremu ni odpustil. S to neovržno pričo v roki hoče stopiti s Piro pred sodišče. Ta je nedolžen, a njegov lastni podpis bo tožnik. — Tu se mu je posrečilo uiti.

To je vsebina „duhovite“ Grkove laži, katero je lahko natvezel sestri, ker ga ni poznala. Poleg tega ji je jemala vzbujena strast premislek in trezno razsodbo. Kdo drugi bi mu nikdar ne verjel; marsikatera je bila „debela“, da se je dala tipati. — Pribežal je torej ž njo k sestri, pomiril jo zastran njenega soproga, češ, da ni v nikaki nevarnosti in da se gotovo céli v bližnjem selu, in da bo tekom dveh dnij že doma.

„Vendar sem v skrbeh radi soproga“, tožila je mlada gospa, nadaljujoča povest. „Jutri na vse zgodaj se mora odpraviti hlapec proti Rušici, da se vrne ali ž njim ali vsaj z ugodnim poročilom.“

„In kje je sedaj vaš brat?“ povzel sem mirno besedo, a žile so mi hitreje in močnejše bíte. Sedaj ali nikoli!

„Njegovo geslo je: osveta! Osveta, ki jo nosi s seboj že leto in dan, katere sila je na vrhuncu. Španjol se bo pokoril v sramoti: moj brat je m o j e g a prepričanja!“

Vraga! Ali mi bo izpodletelo?

„In kje se nadeja, prijeti ga?“

„Na poti v Carigrad, na Kazanu¹⁾); ondu ga pričaka ko ris brzo srno in plane nanj.“

¹⁾ Kazan, tršk. = Kotel, prelaz v vshodnem Balkanu.

„Je-li Španjol namenjen tje?“

„Pozneje pač; sedaj v Eski-Džumao. — Pir je bolan na duši in na telesu ter potrebuje počitka; — usoda ga mu nudi: nasprotnik mu je za dva tedna gotov, lahko miruje! V svežem vzduhu gorskega sela Madsere¹⁾, v naročju ljubéce sestre se med tem pozdravi.“

Victoria! Drugje ne, a v tej točki je govoril Pir resnico: v daljnji, zakotni vasi, kjer bi ga nobeden pes ne zavohal, skrije se Pedru! Ondi ga poiščemo. Vesel sem bil, ker sedaj sem bil takorekoč gotov in mogel sem oditi; a priklepala me je radovednost, kaj mi pové nova znanka iz življenja svojega, za katero sem se živo zanimal. Saj sem se bil tudi ogrel zanjo. Nje heroiški nastop, nje samozavestna govorica, nje naravno izražanje notranjih čustev! — kdo bi je ne občudoval? Srečen, kogar je ljubila, a gorjé onemu, kogar je črtila! Odpustila ni nikdar. In nje osveta? — Bila je žgoča, a vzvišena.

„Pa je vaš brat uverjen, da hoče iti Španjol v Eski-Džumao?“ rekel sem dalje.

„Da, čul je slučajno pogovor med njim in Avstrijem. — Ha, ta pes mi je zopet na mar!... Gospod, vaše imé?“

„Ljúben Sišmanov.“

„Jaz sem Jelena. — Ljúben! Se še spominjate, kaj ste rekli prej v prodajalnici?“

„Dobro.“

„Maščujte sebe in mene! Priklopite se onemu na pete in drvíte ga, dokler se ne zvrne v prah pred vas...“

„Pir!“ govorila je bolj tiho sama za-se, „obljubila sem, da te i j a z maščujem! — Od rojstvene ure si bil nesrečen, béden... potikati si se moral po svetu, brezdomec, sam, brez jasne zvezde na temnem obzorju svojega žitja... Seštri nisva znali za-te, nisva te mogli utešiti v gorkem objemu, ne te negovati v svoji sredi; a ko si prišel, tedaj je bila tebi — samemu jadnemu — jedina želja in skrb, da vidiš mene srečno; blagi! saj nisi mogel zreti v moje srce! — In zopet si se oddaljil; tedaj ti je zasijala svetla zarja. Našel si bitje, katero si ljubil, in ki ti je udano vračalo ljubezen... Ljubezen! Le kdor te je okusil, pozna tebe in tvoja blaženstva!... A ni ti bilo usojeno, da uživaš njena nebesa. Kleti vrage so ti jo iztrgali v noči sladkega snivanja o zlatih nadah radostne bodočnosti in jo strli na krut način, trgajoč ti živo srce iz prsij... Kaj si takrat pretrpel! Vse bogastvo zemlje ne poplača teh muk in nikaka moč — razven smrti — ne zaceli krvaveče rane. Vse veselje uničeno, življenja slast strta. — In takega zločina, take krivice naj ne vidijo in

¹⁾ Madsere, gorsko selo blizu Črnega morja.

ne kaznujejo nebeške sile? Ha, če ne bruhnejo polne svoje jeze nad grešnikom, tedaj jih ni! Kaj dam, da vidim pred seboj njega, ki je povzročil nesrečo mojega brata! Pljunila bi mu v obraz in mu stokrat ponavljala, kako zelo ga zaničujem . . . S Španjolom poračuni brat sam, a s pomočnikom jaz.“

„Ljúben!“ obrnila se je zopet k meni. „Bodete-li sedaj-le slušali, česar vas bom prosila?“ Vstala je bila in se mi približala.

„Rad, gospa, če — —“

„Nič, če! Moja prošnja je brezpogojna. Bodete slušali?“

„Nú — da.“

„Pokleknite!“

„Ne vem, ka — — —“

„Pokleknite!“

Oči je imela proseče, a ob jednom grozeče uprte vame. Čudna ženska! Poklekam naj v pričo nje? — No, saj me nihče ne vidi, in hudega ne more biti nič. Spustil sem se torej na jedno koleno.

„Sedaj prisezite pri vsem, kar vam je sveto in drago, da mi danes deset dnij izročite Avstrijca živega in sicer v Madseri, kjer se bom takrat nahajala; nasprotno, da vas lahko nazovem nesramneža in brez značajneža, razven če se veljavno opravičite.“

Cenjani čitatelj ume, da sem z mirno vestjo prisegel: s a m e g a s e b e se ji izročim, kjer in kadar ji je ljubo. Prav mi je bilo, da je znanomovala Madsero kraj „rendezvous“-a; tam moram biti in bom itak v tem času. Tedaj ji moram vse razjasniti in se opravičiti. Da pa prekličje njen brat laž o meni, to hočem tudi poskrbeti.

„In kako bo plačilo za ta težavni posel?“ vprašal sem jaz.

„Moje prijateljstvo in zavest, da vas čisla in spoštuje Grkinja!“

Kolika samozavest in kolik ponos! — Ugajala mi je v resnici in sklenil sem, da ji ustrezem.

„Zadovoljen sem.“

Podala mi je roko in me dvignila:

„Prisego izpolniš, ker nasprotnik ti je blizu, in le nadnaravne sile ti morejo podreti načrte, drug nihče: zato sem zahtevala tako prisego! — Sedaj sva si brat in sestra, ne po rodu, a po srcih; zanašaj se na-me vsegdar, v vseh okoliščinah in položajih; v nesreči priteci k meni, pri meni najdeš pomoč in tolažbo, v dvomih dober svet. Na mojo zvestobo smeš zidati trdno! — Brat in sestra pa nimata nikakih tajnostij drug pred drugim, zato čuj, kaka je moja minulost, kako hipno mi je prisvetila zvezda sreče, a kako hipno se je zopet utrnila — žareč blisek v nočni temi. Čuj nesrečo o zagrebenih nadah,

katerih tužna pesem bo odmevala v mojem srcu do groba!“

Telo ji je vstrepetalo in solza ji je zaigrala v očesu; dalje časa me je molčé gledala, kakor da hoče čitati na meni: jo bom-li tudi razumel? Naposled je pričela:

„Ob vznožju divjega Parnasa sem se rodila najmlajša hči preprostega Grka, ki ni drugega imenoval svoje kakor hišico in kos zemljišča, katero je obdeloval z žulji pridnih rok, a ki je bil bogat v ljubezni in zvestobi do miljene domovine, kateri sveti čutstvi mi je zajedno s ponosom, da sem Grkinja, zgodaj vcepil v mlado srce. Bila sem takrat sama na domu pri roditeljih; sestra Mara je bila omožena daleč v Bolgariji na sina imovitega selskega župana; o najstarejšem bratu pa, Piru, ki je od mladih nog bival pri stricu, véletrgovcu v Atenah, a iz neznanega vzroka, (vsaj jaz ne vem, zakaj,) dvajsetletni mladenič pobegnil v svet, ni bilo ne duha ne sluha; — pred štirimi leti naju je s sestro nepričakovano poiskal, in od tedaj ga poznam. — Ljubim ga pa, kakor le more ljubiti sestra brata . . . Dvanajstletno deklico me je zadel prvi hudi udarec: v jedni noči sem izgubila stariše; ubila jih je strela, ki je tudi vpepelila hišo in njih trupli; baš ono noč sem se nahajala v bližnji koči pri bolni prijateljici in tako otela golo življenje. Použila nisem tiste dni nič, le plakala in plakala . . . Dober sosed me je imel pod streho. Čez jeden mesec pa je prišla sestra in me vzela k sebi v novo domovino. Jednolično so mi sedaj potekali dnevi v tihem selu; dasi mi ni nedostajalo ničesar in me je sestra takorekoč nosila na rokah, vendar nisem mogla biti zadovoljna, v srcu sem vedno čutila neko praznoto, neko puščobo, ki se je vsako leto bolj in bolj večala in širila; ne vedoč, kaj mi je, sem šetala po samotnih potih, najrajša po šumečem gozdu ali sedevala ob žuborečem studencu in se zatapljala v žalne misli brez kake domišljije ali podobe; bilo je to votlo snivanje, — moja tedanja narav. Ljudje so povsod rekali, da sem lepa, dražestna, krasna, — izrazi, ki jih nisem umela; približevati so se mi jeli mladeniči in mi govorili o rečeh, katerih nisem ni poznala ni čutila. Odvrnila sem slehernega, in zopet so dejali, da sem — brezsrčna sanjarka . . . Tako je premenil Balkan že štirikrat svoje lice, odkar sem bivala v Madseri, in stopila sem v sedemnajsto leto svoje starosti. Tedaj se pričinja nova doba v mojem življenju. — Ne bom ti razkladala, kdaj in kako se je razvilo med nama razmerje, ki mu pravimo ljubezen. Dosti, če ti povem, da mi je polno srce ukalo v brezmejni sreči, nisem mogla biti ni trenutek mirna, ampak zopet sem hitela v log in ondi šepetala cvetkam in pticam

o njem in vedno le o njem . . . Bil je zal mladenič jedenindvajsetih let in se nastanil v našem selu, prišedši iz daljnega kraja; na strmem holmcu si je dal zgraditi hišico, sredi košatih hrastov, tik skalnate stene in samotaril tam, hodeč dan za dnevom na lov; gospodinjala mu je stara Bolgarka iz naše vasi. — Bil je oni krasni dan rožnika, ko sva se srečala v gozdu . . . od tedaj je sleherni dan zahajal v hišo moje sestre, kjer sva si prisegla večno zvestobo. Po njegovem rojstvenem kraju in rodbini ga nisem nikdar povpraševala; bogat ali ubožen, Vlah ali Rus, bilo mi je jednako. Nekega večera — povrnil se je bil po osemdnevni odsotnosti baš od nekod, — je prihitel k meni nenavadno razburjen in vshičen; in tedaj se mi je razodel. Njegova mati je bila knjeginjica iz Moskve, oče pa preprost Čerkes v Kavkazu, kjer je preživela vsako poletje v vili ujca, svojega varuha. Ljubezni jo je gnala, da se je tajno ž njim poročila. Dobila je sinka, a tedaj je nanjo udarila jeza sorodnikov. Zato je dala sinka daleč od sebe, blizu izvira Donave, v vzgojo, a mož se je moral skrivati. Ko je namreč zvedel o ukrepu hčerinem oče, na svoje plemstvo ponosni velikaš na ruskem dvoru, hitel je v strašnem srdu iskat dete in očeta, da ju ugonobi; vohuni in seli njegovi so lazili na vse strani po Kavkazu, da zasačijo in ubijejo Čerkesa; ta se je skrival pred njimi med pečine in prepade . . . Čez teden dni prinese Turek plemenitašu njegovo glavo. Ta, v svoji besnosti neizprosen, dá nesrečno kneginjico, poleg bogatega plačila — Turku v harem, da se na tem kraju barbarske pohotnosti kesa in spokori za svoje samovoljno delo. Tam kmalu za tem umrje.“

„Grozno!“ stresel sem se jaz.

„Da, grozno!“ ponavljala je ona z votlim glasom. „In ubogi Marko je do onega dne menil, da je sin bogate zakonske dvojice ob Donavi, pri kateri je bil vzrastel in katero je šel obiskat, da ji naznani svojo nevesto. (Naselil se je bil v Balkanu samo do zime in to radi lova, ki ga je posebno veselil.) A doma ga je čakalo pismo prave matere, v katerem ga obvešča, da leži v zadnjih dihljejih v haremu Turka Alana v mestu Ueskübu in da mu skrivaj pošilja list s pomočjo čuvaja; pove mu vse, kdo je ona, kaj je bil njegov oče ter ga prosi in roti, naj osveti njo in svojega očeta nad Turkom.

Pri svojih rednikih ima dobiti 40.000 rubljev, dedščino, ki mu jo je zapisala že po rojstvu in jo poslala onima. A prej mora usmrtiti Turka, morilca očetovega in mučitelja njenega, dasi ni pravi vzrok njene bede. — To mi je pripovedoval Marko oni večer in dostavil: „Ljuba! poslednja volja matere mi je sveta; idem, da zasadam turškemu psu nož v zlobno srce. In ko to izvršim, tedaj pohitim k tebi, da se združiva na veke. A ti mi obljubi, da ne daš roke drugemu in če te ves svet sili k temu, da ostaneš zvesta meni; in če me moreš čakati leta in leta, če se tudi nikdar več ne povrnem: snideva se tedaj nad zvezdami! Ne vem, kdaj skončam svoje delo; morda kmalu, morda nikdar; naj bo, kakor hoče, — ti me čakaj!“ Sam pa je pokleknil, vzdignil roki proti nebu in molil: „Mogočni Bog, ki poznaš mojo čisto ljubezen, ščiti in varuj mojo nevesto, brani jo zlega in ohrani ji neomadeževano nedolžnost! Zdrôbi in strî onega, ki bi se smelil dotakniti se je! — Ve svetle zvezde pa, ki ste čule že tolikanj mojih priseg o ljubezni in zvestobi do te deklice, čujte sedaj mojo zadnjo prošnjo: Zgnije in odpade naj mi jezik, mene pa naj živega zglojejo črvi, če kdaj le za korak omahnem v svoji ljubezni in zvestobi do nje! — Tebi, ljubljena Jelena, pa prisezam, da ti preje porinem bodalce v srce, ko pa pripustim, da postaneš žena drugega; jednako se ti zgodi, če grešiš!“ — Tako sva se ločila; spremljale so ga moje vroče molitve. Ni za trenutek nisem dvomila o njegovi kreposti, kakor on o moji ne. Neprenehoma in goreče sem prosila Vsemogočnega, naj ga varuje hudega in mi ga srečno pripelje nazaj. Udano sem čakala in čakala . . . Kmalu po odhodu Markovem sta prišla brat Pir in Hristo, moj sedanji soprog. — — Prosim te, Ljúben, potrpi malo, takoj nadaljujem, samo malo se naj pripravim; srce mi hoče počiti, ko se spominjam . . .“

V skrbi, da ji postane slabo, sem jo miril, češ, da mi drugikrat pové, a pogledala me je tako pretéče, da sem takoj obmolnil. Ves život se ji je tresel, in bleda je bila liki smrt; nalil sem ji kupico močnega vina, katero je hlastno izpraznila. Nato je vstala, odprla okno in zrla v večerno nebo. Jaz pak sem premišljeval njeno čudno povest in čudno svoje stanje.

(Dalje.)

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.)

(Dalje.)

70. Slovo. — Na božji poti. — Streha doljena!

. . . kimovca . . .

Dragi oče! Z malo besedami naj Vam naznanim, da sem srečno dovršil „hofmajstrijo“ in da sem zopet v Ljubljani. Danes sem prišel. Včeraj zjutraj smo imeli pri baronu gori skupni zajutrek in po zajutruku veliko izpraševanje čez vse, kar smo se z dečki učili o počitnicah. Izpraševal sem jaz, navzoča pa je bila vsa gospôda. Z odgovori je bil gospod baron jako zadovoljen, in ko smo dovršili, stopil je k meni, podal mi roko ter rekel: „Ne da bi Vam hotel delati poklone, priznavam, gospod inštruktor, da Vaš poklic je profesorski. Porabite to zadnje leto gimnazije še dobro, obiščite, kadar le morete, tudi deželni muzej v Ljubljani, študirajte tam starine, katerih ima prav kranjski muzej tako izredno mnogo, in potem — ko pridete na vseučilišče, bodete ‚briljiralí‘ in bodočnost je — Vaša.“ Gotovo — do smrti! Pospravil sem svoje stvari v kovčeg, na dno sem del Manzoniya, ki sem ga prečital do konca, kar me neznansko veseli, — potem pa sem se poslovil od gospe baronovke, ki sem jej poljubil roko, od barona itd.; dečki so me nekaj časa spremljali, slednjič pa, ko sem jim naročil še jedenkrat, naj bodo pridni, ločili smo se tudi mi. — — — Prost! Povejte, prosim, materi, da sem storil, kakor so mi naročali, ter obiskal božjo pot na Brezjah. — V Ljubljani sem imel danes nekam veliko srečo. Ko sem namreč prišel s kolodvora, srečal sem jako spoštovanega trgovca, gospoda Rusa, ki mi je ponudil sobo v stanovanje z lahkim pogojem, da včasih kaj malega pomagam sinu Slavku, ki pojde v tretjo šolo. Z veseljem sem sprejel ponudbo, in takoj sva šla, da me je predstavil gospej, ki je jako ljubezniva, a nekoliko bolelna. Slavko se mi je prikupil takoj na prvi mah: tako mlad, pa je že zaveden narodnjak, ima tudi lepo slovensko knjižnico, katero mi je takoj razkazal. Vidi se, da je rodovina prava narodna. Samo jedno napako ima dečko, ki mi jo je pa tudi sam razkril, da ga namreč čisto nič ne veseli delati latinskih preparacij; vse drugo, le tega ne. Fatalno! Predstavili so me tudi stari kuharici Jerici, ki je menda že trideset let pri hiši, prav toliko, kolikor mora

profesor služiti za popolno pokojnino; doma je z Dolenjskega blizu Muljave, kjer je bil rojen Jurčič, ki ga je tudi dobro poznala, še ko je hodil kot dijak domov na počitnice, in povedala mi je z vidnim veseljem, kako je vse rado imelo dečka z nenavadno milim obličjem. Objubila mi je, da mi bo povedala o priliki še več o njem. Tako vidite, da mi bo tukaj jako prijetno, prijazni ljudje, zlasti gospod Rus, ki je najljubeznivejši človek na svetu. — Streho torej imamo: Zajutrka treba ni, večerjali bomo pri Štefanu, če ne bo drugače, za opoldne sem se zmenil pa v gostilni pri „Orlu“: dvajset novčičev juha in meso z jedno prikuho, pa žemlja dva novčiča, torej dvaindvajset novčičev. Bodite torej le brez skrbi, stradal menda ne bom.

Srčno vas pozdravlja

Vaš hvaležni

Ivan.

71. Začetek zadnjega leta. — „In Ohnmacht gefallen!“ — Obletnica.

. . . kimovca . . . (VIII. gimn.)

Mili prijatelj! Sedaj smo pa mi enkrat na vrhu, kaj ne, Josipe? Sedem let smo z nekim tihim spoštovanjem gledali na vsakoletne osmošolce, s spoštovanjem in zavistjo; sedaj sva pa midva — osmošolca! Oj, kako prijetno čustvo! Ali se ne čutiš nekako vsega izpremenjenega? Meni se zdi, da jesensko solnce ob začetku šolskega leta še nikoli ni tako lepo sijalo kakor letos. Ta zavest: samo še eno leto, potem pa stopiš v življenje — oj kako sladka je! Vse drugače se pozdravljamo letos sošolci kakor druga leta: čutimo, da smo — gospodje! In ko gledam tisti drobiž tam pred gimnazijo, kako vrišči in kriči, obletavajo me nekako zaničljive misli, da bi kmalu rekel s Horacijem:

Odi profanum vulgus et arceo.

Sevé, Domen me svari, da naj se nikar ne prevzamem sedaj kot osmošolec, češ, da je ni grše stvari na svetu kakor je ošabnež in ne lepše od ponižnega človeka: toda kdo ga bo poslušal! Domen je vedno hujši klerikalec in letos nosi tudi popolnoma črno obleko kakor pristen črnorizec. Vendar pa ne smem trditi,

da se je svetu že do cela odrekel, kar se vidi iz tega, da rad včasih malo „pokroka“. Takoj prvo soboto večer sta z Ižancem na svojo roko „vzdignila“ krok. Bila sta dobre volje. Vsebina vsega govorenja je bila ta, da je to leto zadnje, v katerem se še damo „fiksirati“, potem pa nikomur več in nikdar več. In to je naša junaka tako navdušilo, da sta, prišedša od „Ochsenbirta“ ob enajstih zvečer na frančiškanskem mostu, ravno na sredi, zavriskala, da bi se bila skoro Ljubljana spodaj pod mostom ustavila, pa sta imela že smolo, zakaj v tistem trenutku sta skočila dva čuvaja redú in mirú nad-nja. In dočim se je krepki Ižanec nekaj branil, slednjič pa le moral z jednim možem, ki „čez luno gleda“, je Domen — kdo bi si bil mislil! — planil kakor jelen ter tekkel ob Ljubljani gori proti gimnaziji. Drugi mož reda pa za njim žvižgaje in druge tovariše v pomoč klicaje. Kaj storiti? Uiti bo težko, zlasti če ga zajamejo od več strani. Domen ne pomišlja dolgo: hajd v Ljubljano! Brž je bil do pasa v vodi, a zato pa tudi rešen. Redar je bil najbrže prepričan, da se je vročekrvni študent že ohladil in da ne bo več vriskal tisto noč, zato ga je pustil pri miru; in Domen je prilezel ven iz Ljubljane, ves trd od mraza in voda je curljala od njega kakor od kužka, ki si ga vrgel v vodo, da se izkoplje. Bister opazovalec bi bil lahko natanko sledil, kod jo je Domen mahal domov. Toda kdo bo na to pazil! Le najboljšim prijateljem je drugi dan povedal, kaj se mu je pripetilo, a dostavil je: „Sedaj vsaj malo slutim, koliko je bilo trpeti onim štiridesetim mučencem, ki se o njih bere v življenju svetnikov, da so morali na zamrzi reki nagi prenočevati, a so tako dosegli mučeniško krono.“ Domen bo še — svetnik! — Ižanca so šele drugo jutro izpustili iz kletke. Pravil nam je šaljivo, kakor zna, kako so skoro vso noč vlačili redarji razne ptičke skupaj: zdaj družbico kvartopircev, ki so bili zasačeni pri neki prepovedani igri, zdaj zopet „barabo“, ki ni imel kje prenočevati, potem par pretepačev iz šentpeterskega predmestja i. dr., pa kako dobro so se imeli, kako so peli vso noč in kako je on, Ižanec, vedno stal na nekem stolu, ker je čutil, da je po tleh vse polno golazni, ne samo tiste, ki skače, ampak zlasti tiste, ki lazi. — Sploh smo pričeli to zadnje šolsko leto prav veselo. Že šolska soba sama ima nekako lice amfiteatra, ker se klopi vzdigujejo više in više; zakaj bi tudi mi ne imeli včasih malo „teatra“? Tam v zadnjih klopih je nastala namreč letos nova „frazza“, da se, kadar je kdo vprašan, norčujejo iz njega, češ, „v ajmoht je padel!“ Pa je bilo precej prvi teden pri zgodovini in strogi gospod zgodovinar

izprašuje vojske Napoleonove, pa pride na vrsto tudi naš krotki Pisár, ki je ravno skozi okno gledal, — in kdo bi mu to zameril, zlasti ko je solnčece tako lepo sijalo, sijalo na njegovo zaljubljeno srčece? — da naj odgovori na vprašanje: „Kaj je storil Napoleon po nesrečni bitki pri Lipskem?“ Pisar, začuvši svoje ime, vznemirjen in razburjen vstane, in ker v istem trenutku zasliši za seboj iz zadnje klopi besede: „Viš ga, Pisár je pa v ajmoht padel!“ — odreže se krepko: „Er ist in Ohnmacht gefallen.“ Da more tako napák umeti! Kaj je sledilo, si lahko misliš. Strogi zgodovinar pa mu je rekel: „Und Sie fallen auch; ich gebe Ihnen Siegel und Brief, dass Sie fallen.“ Tragedija in komedija vse ob enem, pravi pravcati „teater“!

Po pravici nam je razrednik očital takoj prve dni, da smo vse premalo resni, dočim je življenje vendar tako resnobno! Priporočal nam je med drugim, naj sklenemo sedaj v gimnaziji še trdna prijateljstva med seboj, ker v poznejših letih pravega prijatelja človek ne najde več. Besede so mu prišle pa res iz srca, to se je videlo. — No, midva si ostaneva, kaj ne, kar sva si bila do sedaj? Sicer pa smo si sošolci skoro brez izjeme jako dobri prijatelji.

Končam naj Ti današnje kratko pisemce z izvrstnim govorom, ki ga je imel sinoči naš „ponosni“ Samo pri Bokalu, kjer je naše društvo „Pobratimija“ praznovalo svojo prvo obletnico. Govoril je nekako to-le:

Predragi pobratimi!

„Pozdravljena mi bodi mladina slovenska, va-te stavi sedanji svet svoje upanje! Pride čas, ko bo na tvojih ramenih slonelo vodstvo našega naroda, ko bo od tebe odvisen blagor njegov in njegovo gorjé. Mnogo dela nas čaka, predragi, v bodočnosti, ki se je treba nanj začeti zgodaj pripravljati, in prav zaradi tega smo se zbrali danes tukaj, da vložimo v zemljo seme, čegar sadove — ako Bog dá — bomo trgali nekdam sami in z nami naši sobratje.“ — S temi besedami, predragi pobratimi, pričel sem lani na ta dan, ko smo bili prvič zbrani v tesni sobici, snujoči med seboj društvo ali učilnico, katera bi nam imela dopolnjevati šolsko izobrazbo ter nas pripravljati za življenje. Misel na tako društvo je živela že dalj časa med posamezniki; in sedaj vsak lahko uvidi, kdor le nekoliko pogleda v prihodnost, da je šolska izobrazba jednostranska, da opušča marsikaj, kar bi nam utegnulo biti jako koristno. Sam si moraš torej iskati sredstev, ki ti bodo dajala sveta in pouka v tem, česar še pogrešaš, sam se moraš globlje izobraževati. Pomaga nam pa pri tem velevažnem izobra-

ževanju največ naše društvo, naša „Pobratimija“. Danes, predragi pobratimi, je jedno leto, kar smo jo ustanovili, danes obhajamo prvo obletnico. Ponos in radost nas morata navdajati, ko se oziramo nazaj na plodonosno preteklo leto. —

Tu je naštel Samo vse, kar smo storili važnega lansko leto v društvu, koliko spisov napisali, koliko govorov govorili, koliko sej sedeli. Potem pa je nadaljeval:

To je v velikih potezah delovanje našega dijaškega društva v preteklem letu; koliko je pridobil vsak posebe, ne omenjam, saj vsak vé in čuti. Storilo bi se bilo brez dvoma še mnogo več, ako bi ne bilo toliko ovir. Koliko zaprek so nam stavili vnanji sovražni elementi! Si parva licet componere magnis — kakor prvi kristijanje (učimo se sedaj ravno o preganjanju kristijanov pod rimskimi cesarji, zato je menda rabil Samo to primero!) po katakombah, tako smo si mi morali vedno iskati skrivališč, da ubežimo bistremu pogledu sovražnikov; zakaj ako nas bi bili zalotili, odnesli nam bi bili „Pobratimijo“. Zato smemo biti danes tembolj veseli, da smo se srečno ognili vsem pečinam, ki so nam pretile, da nam razbijejo to mlado ladjo našega društva ter da smo priveslali tako daleč.

Ne bom vas, pobratimi, vspodbujal danes k marljivemu nadaljnjemu delovanju, niti vas navduševal za naše vzvišene vzore, po katerih hrepeni „Pobratimija“: danes vam polagam na srce le jedno stvar, stvar prvo in najvažnejšo, predragi pobratimi — bodite zvesti zlatemu svemu imenu! Pobratimstvo, kako

lepa si ti jugoslovanska šega, da ti ne dobim jednake v zgodovini! Več nego rodni brat je pobratim pobratimu, imetje in življenje je pripravljeno dati zanj ob vsakem trenutku; sveto je vedno to ime; čast in poštenje izgubi, kdor oskruni to ime. — Bodimo torej res pobratimsko odkritosrčni drug drugemu! Odkrito si razodevajmo svoje misli! Proč z napuhom, ki uničuje vsako družbo, proč z zavistjo, ki je nevredna mladine, proč z lenobo, od katere naš narod ne bo imel koristi, proč z vsako grdo strastjo, ki jemlje človeku zdravje, veselje do dela, zmožnosti; naše srce naj pozna le eno strast, najčistejšo strast: ljubezen do Boga in domovine! Potem, pobratimi, bo svet strmel in občudoval naša dela!

Tudi nam velja:

Značajan sam, še v ljudstvu značaj
Oživljaj, goji, in krepčaj!
Na to mi prvo skrb obračaj,
To naša je naloga zdaj!

Da, to je naša prva naloga, temelj vsemu našemu početju sedaj in v prihodnje! Oj, da bi le te iz srca govornjene besede vzbudile odmev v vaših srcih, pobratimi! — V nadi, da se to zgodi, kličem iz prepolne duše:

Naj čuje zemlja in nebo itd.

Vstali smo in navdušeno peli Jenkovo „Pobratimijo.“ — Čvrsto se razvija, kakor vidiš, naše društvo, a gledati pa le moramo, da ne pademo v „ajmoht“.

Tvoj

Ivan.

Klinopisni spominiki in sv. pismo.

(Spisal dr. Fr. Sedej.)

(Dalje.)

Med zgodovinskimi spominiki nam je najprej poštovati imenike in kronike asirsko-babilonskih kraljev, dasi so se nam ohranile le v odlomkih.

Kar se tiče Babilona, imamo imenik kraljev prve in druge babilonske dinastije (2399—1726) in še neki nepopolni imenik, segajoč od prve babilonske dinastije do asirskega kralja Assurbanipala (626).

Izmed babilonskih kronik, ki poročajo suhoparno dogodke za vlade posameznih kraljev ter se druga za drugo dopolnjujejo, nekaterikrat pa tudi nasprotujejo, so sosebnost tri:

1. najstarejša iz Assurbanipalove knjižnice, ki sega noter do mitičnih časov Babilonije;

2. druga, obsegajoča malo dobo od Nabunazirja ali Nabonassarja do Šamaš-šum-ukina (747—668) (Samuges), kateri se je kot namestni kralj babilonski uprl svojemu bratu in kralju Assurbanipalu, a bil premagan in po babilonski šegi v peči sežgan;

3. najbolj zanimiva in obširna je kronika o poslednjih letih Nabonida, zadnjega kralja babilonskega in o Ciru, osvoboditelju Babilona (538).

Kakor je razvideti iz navedenih spominikov, pogrešamo pri Babiloncih toli zanimive in obsežne kraljevske napise, ki krasijo asirske palače in so nam glavni vir njihove zgodovine. Babilonski kralji kar molče o svojih vojskah in zmagah, k večjemu so gradé temple in pa-

lače dali na ilnate plošče vtisniti ime in naslov svoj ter dotične zgradbe namen. Tako se na primer večkrat čita na žgani opeki, najdeni med podrtinami starodavnega mesta Ur-a, tale napis „Ur-Gur, kralj urski, graditelj templu bogu mesecu (v čast).“ Tudi popisane cilindre in prizme so v več izvodih — ravno tako kakor dandanes — vzdavali v vogle templov in palač.

Obilnejše nam tekó viri asirske zgodovine.

Najprej nam je imenovati kanon eponimov. V Asiriji so namreč datovali vse zasebne in javne listine po arhontih ali najvišjih uradnikih, ki so po jedno leto bili vladi na čelu. Taisto je bilo v navadi pri Atencih, ko so bili kraljevsko čast in oblast odpravili, in pri rimskih konzulih za časa cesarstva. Po tem najvišjem uradniku so Asirci imenovali in šteli dotično leto. Najvišji asirski dostojanstveniki, med njimi tudi kralj sam, so dajali svoje ime posameznemu letu. Ta običaj je videti asirskega izvira, ker pri Babiloncih, ki so datovali listine po letih svojega kralja, ne nahajamo nič jednakega.

Ko je kralj v Asiriji zakraljeval, računalo se je njegovo prvo leto po eponimu, službojočem pred nastopom kralja. Navadno je veljalo naslednje leto, t. j. drugo leto novega kralja kot njegov arhontat, pozneje pa si je kralj sam izbral katerokoli leto v ta namen. Za kraljem so sledili v arhontatu tartan ali turtan, neki generalissimus asirskih vojn, za tem dvorni minister, korovodja dvornih godcev, nadevnuh (rabsaris), nato šaknu ali predstojniki provincijam. — Da bi se štetje let ne zmešalo in s tem po njih datovane listine ne izgubile veljave, treba je bilo natančno zapisovati imena vsakoletnih eponimov in njih dobe (asirski limu). Tem potem so nastali zaznamki leto za letom vrstečih se arhontov, takozvani kanon eponimov, ki je za asirsko kronologijo in zgodovino velevažen. Taki zapiski so tedaj še več vredni, kadar jim je poleg naslovov dotičnih eponimov pridejana tudi še katera bolj imenitna dogodba onega leta. Več takih vrst eponimov je našel Henrik Rawlinson l. 1862. v Assurbanipalovi knjižnici v Ninivah in sicer v mnogih izvodih. N. pr. od l. 911. do 666. pr. Kr. imamo nepretržno vrsto eponimov. Náte obrazec klinopisne listine, ki je datovan po nekem eponimu in se dandanes hrani v britskem muzeju: „Mesec . . . dan . . . eponimija Mannuki-Assur-Lih-ova, deželnega predstojnika v Tille, 13. leto Sargona kot kralja

asirskega, 1. leto taistega kralja kot kralja babilonskega.“¹⁾

Najvažnejši in najbogatejši, kar je asirskih zgodovinskih virov, so kraljevski napisi, v katerih poročajo posamni vladarji o svojih slavnih delih. Asirski kralji nišo bili le vojskovodje, ampak tudi arhitekti. Če so zidali kak tempel ali palačo, so po vzgledu babilonskih kraljev dali vzdati temeljnim voglom cilindre in prizme, popisane s klini; vrh tega so okrasili še stene svojih sijajnih dvoran z bahastimi poročili o svojih ekspedicijah in zmagah. Ti stenski napisi, katere imenujejo lepšalne (Prunkinschriften), nam podajejo dela kakega kralja bolj z geografskega ko s kronološkega stališča. Zato so le bolj pregledni kakor pa zgodovinsko natančni.

Zgodovinarju največ rabijo anali ali letopisi asirskih kraljev, katere so nam zapustili Tiglat-Pileser I., Assurnasirpal, Salmanassar II., Tiglat-Pileser III. in Sargon. O svojih bojih nam poročajo kralji Šamši-Ramman IV., Sennacherib, Assurbanipal. Napise kot lepšavo svojih dvoran so dali vdletiti Ramman-nirari III., Tiglat-Pileser III., Sargon in Assarhaddon.

Poleg manjših kraljevskih napisov, raztresenih po pečatnih cilindrih, nam je omeniti še listine zasebno-pravne vsebine. Nemale vrednosti so popisani in umetno izdelani mejniki, katerih pa Babilonci niso postavljali ob mejah svojih posestev, marveč jih hranili v domačem arhivu.²⁾

Zadnja leta je učeni svet posebno zanimala zbirka klinopisnih plošč, odkritih v egiptski vasi Tell el-Amarna. Ta vasica leži ob Nilu skoro na sredi med Kairo in nekdanjimi Tebami, blizu mesta Minijeh v srednjem Egiptu. L. 1887. poleti je našla uboga felahinja, katere mož je kupčeval s starinami, majhno grobnico in v njej 330 plošč iz opeke. In čudo, te plošče so bile popisane z asirsko-babilonskimi klini, kar je bilo za Egipt nekaj nečuvvenega. Plošče so obsegale, kakor so strokovnjaki kmalu razbrali, sama pisma pisana egiptovskim kraljem iz sprednje Azije in Palestine. 60 teh pisem je romalo v egiptovski muzej v Gizeju, 160 v berlinski in 82 v britski.

Kako in zakaj pa so prišla ta klino-pisma v Egipt?

(Dalje.)

¹⁾ Stimmen aus Maria-Laach, Freiburg 1873, I., str. 149. Primeri o kanonu eponimov: H. Wincklerjevo navedeno delo str. 212. Mürdter-Delitzsch, navedeno delo str. 116—117.

²⁾ H. Winckler, ondi str. 16—17.

Naše kritično stališče.

(Spisal dr. Fr. L.)

III.

Prav čudno se nam zdi, kako piše gospod Aškerc o kritikih, katerim ni ugajala povest „Ljubezen in rodoljubje“. Te kritike je del vse v jedno vrsto in za to vrsto izbral značilno ime „katoliški“. Tako si je ustvaril prav znameniti izraz: „Katoliški kritiki.“ Tudi pisatelja teh vrstic je del v to vrsto, četudi — kakor smo že čitali — jako blagohotno. Sicer pa niso „katoliški kritiki“ g. Aškercu nič kaj ljubi. Najprej jih je malo ščipnil ter jim rekel: „tako zvani katoliški kritiki“, nato jih je švrknil in jim dejal: „tako zvani katoliško-estetični kritiki.“ Potem jih je pozval mogočno pred svoj sodni stol: „Kdo so pa pri nas tisti možje, ki se zbirajo v tem taboru?“ In ko jih je popolnoma obsodil, povedal jim je kratko, da so „pseudokritiki (lažikritiki), ki so napredovali samo v zavijanju in podtikanju . . . Kadarkoli izide knjiga, ki jim ni po volji, vzamejo v roke svoje srednjeveške zarjavele sulice in ‚povegrane‘ helebarde pa hajd na boj zoper brezverske pisatelje.“ Tako neki ravnaajo ti „kritikastri“!

Ni naša naloga zagovarjati pisatelje „Rimskega Katolika“ in kritike „Slovenčeve“, katerim v prvi vrsti odgovarja g. Aškerc, opozarjamo pa na moderno rabo besede „katoliški“. Da se ognemo vsakemu razkladanju, pravimo: Četudi rabi pisatelj ta izraz v svojem zmislu, da „katoliški kritiki hočejo biti katoliški, a v istini niso“, vendar je žaljiv in sicer ne za kritike, ampak za katoliško stvar samo in za katoličane sploh. „Katoliški“ pomenja cerkveno družbo, katero je ustanovil božji Izveličar sam. Zaradi tega je pač neprimerno, da se rabi ta beseda v zasmehljivem ali žaljivem pomenu. Ko bi jo rabil tako kak protestant ali žid, ne bi se nič spotikal: da jo pa rabi katoliški duhovnik, to je nekoliko čudno. G. Aškerc naj imenuje svoje neljube kritike „kritikastre“, šušmarje, nevedneže . . . to bodi, a ne imenuj jih katoliške, ako neče, da ga imenujemo človeka, ki pljuva svoji lastni materi v obraz. Dobro vemo, da je v nekih časopisih prišla beseda „katoliški“ v vrsto zabavljivk in psovk, vemo tudi, da jo rabijo tako nekateri sovražniki katoliškega imena med Slovenci: a da pobira v leposlovnem listu stopinje za takimi ljudmi ponosen slovenski pesnik, tega ne moremo trpeti.

Še zanimivejše je, kako določuje g. Aškerc jedino pravo stališče v leposlovlju in kako zametuje stališče katoliških kritikov. Njegove be-

sede so te-le: „Stališče naših ‚katoliških‘ kritikov je absolutno versko stališče. Vsakdo se sme postaviti na stališče, na katero hoče; vpraša se samo, če je njegovo stališče pravo. V svetovni prosveti višje stoječi narodi so že zdavnaj dokazali, da takšno versko stališče nikakor ni zadostno pri ocenjevanju umetniških in pesniških del, marveč, da je skrajnje enostransko. Kdor se postavi na tako stališče, ta mora dosledno zavreči najlepše bisere svetovne literature in umetnosti starega in novega časa. To se je povedalo že stokrat in stokrat! — Največja umetnost je tista, ki išče v človeku to, kar je v njem človeškega. Zato je tudi najvišje estetično stališče — stališče humanitete. Največji duhovi drugih narodov so že zdavnaj dokazali, da ne moremo govoriti ne o poganski, ne o židovski, ne o indski, ne o mohamedanski niti krščanski estetiki, ampak o estetiki splošno-človeški. Tako vsaj uče drugi, naprednejši narodi, nego smo mi Slovenci. To tukaj konstatujem. Gotovo je tudi to, da mi sami ne moremo imeti svoje posebne estetike, niti svoje posebne kulture, ker smo samo majhna vejica velikega drevesa — človeštva. In ravno zato moramo — hočemo ali nočemo — napredovati, drugače preide evropska prosveta preko nas na ‚dnevni red‘ in izgubljeni bodemo. Saj vidimo, da napredujejo tudi naši slovanski bratje na severu in jugu.“

Poglejmo sedaj bliže, koliko resnice in doslednosti je v prejšnjih besedah. Absolutno versko stališče umevamo tako, da imajo dotični kritiki katoliško vero za absolutno ali popolnoma pravo in zaradi tega veljavno tudi za umetnost. To je vsekako res, pa tudi prav. Ali morda g. Aškerc zahteva, naj so katoliški kritiki na stališču verskega dvoma, ali indiferentizma, ali celo brezverstva? — Kar piše nadalje gosp. Aškerc, to se ne dá dobro zlagati. „Vsakdo se sme postaviti na stališče, na katero hoče . . .“ Tu ugovarjamo in trdimo, da ne, zakaj nihče se ne bi smel postaviti na drugo stališče kakor na pravo. Zato je pisatelj to tudi sam izrekel: „vpraša se samo, če je pravo.“ No, ako se to vpraša (in vprašati se pač mora), potem se ne sme vsakdo postaviti na stališče, katero hoče. Kakor je v tem stavku logično nesoglasje, tako je v naslednjih stavkih zgodovinska neresnica. Noben narod še ni dokazal, da je versko stališče nezadostno pri ocenjevanju umetniških del. Kaj pa je naše versko

stališče? To, da imamo svojo katoliško vero za pravo in resnično. In to moje prepričanje me dela nesposobnega in „nezadostnega“ za ocenjevanje umetniških del, to me dela skrajnje enostranskega! Da, poznamo to frazo, a žalostno je, da ponavlja to bedasto frazo katoliški duhovnik in pesnik — in kritik. Katoliška vera je ali resnična ali neresnična. Ako je resnična, pravo je tudi katoliško versko stališče; ako ni prava, tedaj je katoliško stališče napačno in krivo. Čemu torej maha naš kritik po strani, čemu pravi: „nezadostno in enostransko“, naj reče: „krivo stališče“, naj reče „katoliško stališče je krivo prepričanje“, potem bodo mnogi še bolj vedeli pri čem so, kakor vedó sedaj.

„Kdor se postavi na tako (versko stališče), ta mora dosledno zavreči najlepše bisere svetovne literature in umetnosti starega in novega časa.“ Gospod Aškerc: ali se ne pravi to zgodovinsko resnico naravnost prevreči? Čisto nasprotno je resnično, namreč: Kdor se postavi na neversko stališče, ta mora dosledno zavreči najlepše bisere svetovne literature. Kaj je neki „Ilijada“ kakor vsestransko verski epos? Kaj je „Odiseja“ brez bajeslovnih, torej verskih delov? Kaj so veličastne grške tragedije kakor strogo-verske igre, verski bogočastni čini? Kaj je Dantejev čudoviti spev kakor versko in celó bogoslovsko nadahnjeno opevanje glavnih verskih resnic in človeških razmer? Jednako so verski proizvodi Tassov „Oslobojeni Jeruzalem“, Miltonov „Izgubljeni raj“, da ne govorim o srednjeveških proizvodih. Indske „Vede“ pač niso neznane gospodu kritiku. Shakespeare je pesnik ne samo na verskem, ampak celó na katoliškem stališču; Goethejevo največje delo „Faust“ ni umevno brez verskega stališča; Schillerjeve „Marija Stuart“, „Devica orleanska“, „Pesem o zvonu“ stojé na popolnoma verskem stališču. In Mickiewicz, Gundulić, Preradović, Prešeren — ali so na neverskem stališču? Ali so ti proizvodi morda manj vredni kakor Byronovi in Heinejevi in Turgenjevovi? Zato se mi brez nedoslednosti stavimo na stališče, da je naša katoliška vera gola resnica, in ob jednom jako cenimo in slavímo navedene proizvode svetovne literature.

„Največja umetnost je tista, ki išče v človeku to, kar je v njem človeškega.“ Ako ima ta stavek popolno misel, bilo bi menda v človeku tudi nekaj, kar ni človeškega, in umetnost, ki išče tisto nečloveško stvar, ni največja. Radi bi pač vedeli, kaj je v človeku takega, da ni iz njegove narave. Zaradi tega pravimo, da je prejšnji stavek zopet — nemška fraza. Naj bi bil gospod Aškerc rekel: „Prava umetnost nam kaže naravo človeško, človekovo posebnost,

njegove dobre in slabe strani...“: to lahko umeva vsakdo, in to je tudi resnično, čeprav ni to še vsa umetnost. Poleg tega treba poudariti, da umetnost nam ne sme in ne more kazati vse narave človeške. — In sedaj sklepa gospod kritik: „Zato je tudi najvišje estetično stališče — stališče humanitete.“ Gospod kritik je hotel reči, da se oziramo s tega najvišjega stališča samo na človeško naravo, nič na vero ali narodnost ali kaj postranskega. Toda nerodno je za to misel rabiti besedo „humaniteto“, ki pomenja človekoljubnost. Humaniteta v navadnem pomenu nima z umetnostjo nič opraviti. Ako smo umeli gospoda kritika prav, da je namreč najvišje stališče umetniško obče- ali vsečloveško, opozarjamo takoj na to, da ne spada samo človek v umetnost, ampak tudi druga priroda, in potem takem je višje stališče — stališče prirode. Seveda nam ugovarja gospod kritik, da ne govori o predmetu umetnosti, ampak o načinu in pravilu umetniškega stvarjenja, kateri način bodi samo čisto-človeški, ne pa verski ali narodni. Dobro! Recimo, da hočemo priznavati tudi mi občečloveško stališče ali „stališče humanitete“, a tu se vpraša: Kaj pa je čisto človeško ali občečloveško? Kdo nam to pové? Drugače umeva človeka katoličan, drugače protestant, drugače mohamedan, drugače Kant, drugače Schopenhauer, drugače Leibnitz, drugače Platon, drugače Aristotel. Kaj je torej humaniteta? Kaj je človeško? Kaj je stališče humanitete? — Tu lahko vidi gosp. Aškerc, da nikakor ni prišel stvari do dna in ni določil stališča. Prav zaradi tega je tudi neveljavno to, kar piše nadalje: „Največji duhovi drugih narodov so že zdavnaj dokazali, da ne moremo govoriti ne o poganski, ne o židovski, ne o indijski, ne o mohamedanski niti o krščanski estetiki, ampak o estetiki splošno človeški. Tako vsaj učé drugi, naprednejši narodi, nego smo mi Slovenci.“ — Da vidimo! „Estetika je nauk o lepoti“, tako pravijo navadno in kratko. Prav za prav je pa estetika nauk o zakonih, po katerih čutimo (ali s čutenjem spoznavamo) lepoto v prirodi in v umotvorih. Vsak nauk, vsaka veda pa se dá misliti ali kot skupina resnic, kot urejeno spoznavanje samo na sebi (objektivno), ali pa kot subjektivno znanje. Veda sama na sebi (objektivno) res ni ne krščanska ne poganska, kakor tudi govorjenje, številjenje ali kaj jednakega ni ne pogansko ne krščansko ampak človeško. Govoriti, peti, pisati zna lahko ravno tako pogan kakor tudi kristijan. Ko bi kdo mogel ustvariti tako objektivno estetiko, ne bi bila ne poganska, ne krščanska. A tako estetiko si samo mislimo, v resnici je ni, v resnici je samo tista estetika,

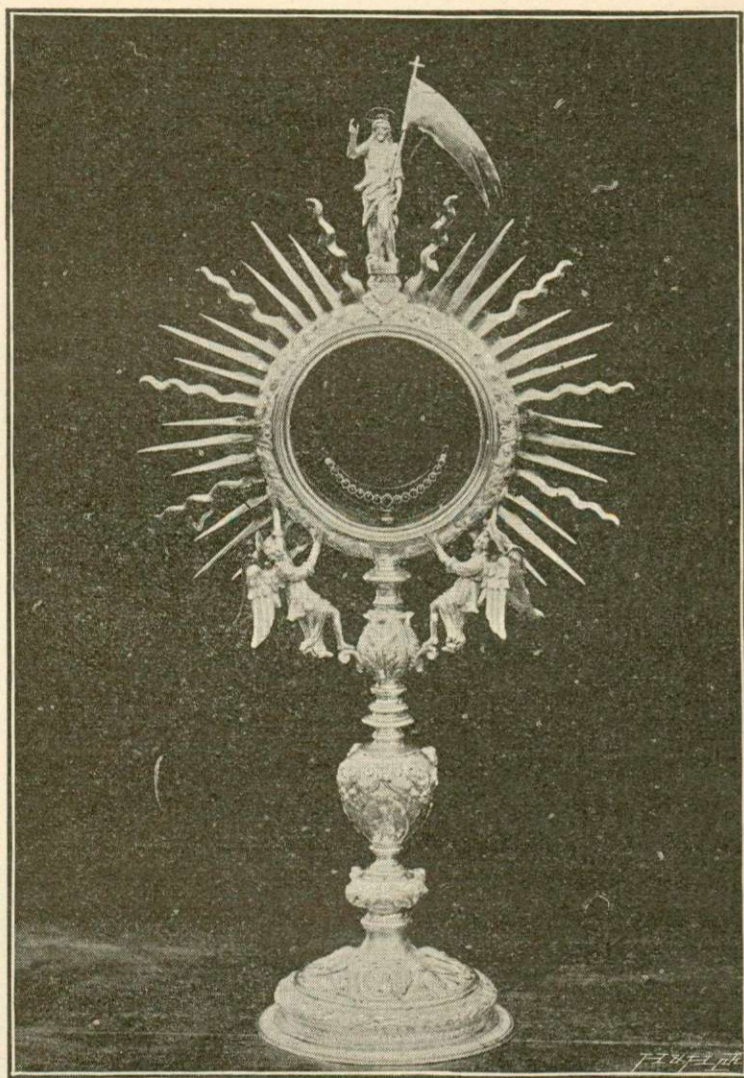

katero imamo v spisih Aristotelovih, Horacijevih, Boileauovih, Schillerjevih, Vischerjevih, recimo tudi Stritarjevih in — Aškerčevih. Kakšna je neki ta estetika? Ali res ni ne krščanska, ne poganska? Prvič je izvestno, da piše Aristotel — pogan — drugače, kakor n. pr. jezuit Jungmann, in Aristotelova estetika je poganska, Jungmannova je krščanska; Stritar razklada estetična načela — ne splošno človeško, ampak — po načinu idealistov, Aškerc pa hoče razkladati po načinu realistov. Drugič je nemogoče, da bi ne delovale vera, krajevne in narodne šege in razmere, vzgoja in navade na učenjaka toliko, da tudi piše ali pogansko ali mohamedansko ali krščansko. Zato sem jako radoveden, katerega učenjaka delo ima gospod Aškerc za učno knjigo ne poganske, ne krščanske, ne idealistične, ne realistične, ne slovenske, ne nemške, ampak splošno človeške estetike. Naprednejši narodi ne učé tega, kar trdi gospod Aškerc, marveč konstatovati mora tudi on, da imajo oni narodi estetične spise deloma versko nadahnjene, deloma neverske, deloma realistične, deloma kritične, deloma empirične, deloma idealistične, saj drugače tudi ne more biti. Zato je nadalje gotovo, da ne samo mi Slovenci imamo lahko svojo posebno estetiko, ampak ima jo lahko celó gospod Aškerc, ali tudi jaz; treba le, da imava trdne dokaze za svoje nauke, dovolj snovi, lep red v razkladanju, gladko in jasno pisavo — pa sva dobra estetika, četudi prava posebneža. Zastran tega, ali moremo Slovenci (ali Slovani) imeti svojo posebno kulturo, ali moramo napredovati gredoč za Romani in Germani, naj se domeni gospod Aškerc z gospodom urednikom „Slov. sveta“. To ne spada v naš razgovor, kakor tudi ne o tem, kako pojde evropska prosveta memo nas na dnevni red.

Iz tega je razvidel premišljujoči čitatelj, da trditve gospoda Aškerca ne morejo obstati pred kritičnim nožem in da njegov napad na stališče katoliških kritikov ni posebno spreten in silen. Vsa ta stvar se dá kratko določiti nekako tako-le:

Katero bodi stališče prave estetike? Vsekako táko, da je estetika povsem resnična, ali da se njeni nauki vjemajo z istino. Tisto estetično stališče je torej pravo, s katerega sodimo o lepoti v narodi in lepih delih resnično in pravično. A kdo nam pokaže tako stališče? Vsestransko resnična veda, resnično naziranje o človeku, njega narodi in namenu. Ker pa razlaga vedo vsak učenjak po svoje, treba je preiskovati, kateri učenjak uči pravo vedo o človeku in o narodi. Nadalje vemo tudi, da učé o človeku mnogo tudi v e r e, kakor krščanska, židovska, mohamedanska. Vpraša se torej, ali uči katera izmed teh ver resnične nauke o človeku in o narodi, ali nobena.

Ker doslej g. Aškerc še nikjer ni naravnost rekel, da krščanska ali katoliška vera ni prava, marveč on kot katoliški duhovnik teden za tednom javno uči, da je katoliška vera popolnoma resnična, zato priznava on tudi: 1. da ni med katoliško vero in med pravo ali resnično vedo nobenega nasprotja; 2. da podaje katoliška vera mnogo naukov, ki so višji, obširnejši in trdnejši, kakor nauki vednostni; 3. priznava, da verski naši nauki dopolnjujejo in razširjajo naše znanje ali vedo; pamet in vera si nista neprijazni, marveč soglasno nam podajeta

Monstrancija v Slavini.

resnice, v lepi jedinosti nam kažeta vesoljni svet, posebej še človeka, pa tudi Stvarnika samega. To velja seveda le o pravi vedi in pravi veri.

Gospod Aškerc priznava vse to in vendar piše, da je versko stališče skrajnje jednostransko; le stališče čiste humanitete da je pravo. To je pač tako, kakor če kdo stoji na Šmarni gori pri Ljubljani, pa trdi mogočno, da stališče na Triglavu je mnogo nižje in bolj omejeno nego njegovo, razgled pa je jednostranski. — Stališče krive vere — to je jednostransko in vrh tega še napačno, goljufivo; stališče prave, božje

vere pa je najvišje, najobširnejše, najtrdnjše. To priznava vsaka normalna pamet, bodisi pri naprednih narodih, bodisi pri nas siromašnih Slovencih. Oni „največji duhovi drugih narodov“ so večinoma možje, ki so se odpovedali krščanski veri ali so ji celó sovražni. Ti ne pravijo samo, da je krščansko-versko stališče jednostransko, ampak tudi, da je krivo.

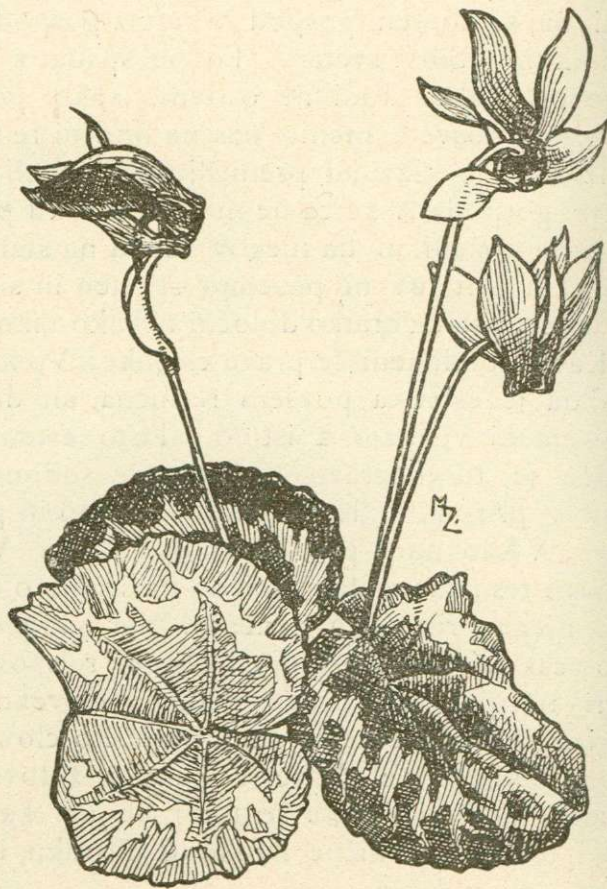
Vsem onim, ki imajo proti verskemu stališču take pomisleke kakor g. Aškerc, priporočamo nujno, naj vendar bolje ločijo katoliško stališče in stališče kakega katoliškega pisatelja ali kritika. Ni vsak katoliški pisatelj na resničnem katoliškem stališču; ni vselej na tem stališču oni, ki hoče biti izključno katoliški, ne oni, ki hoče biti prostega ali liberalnega mišljenja. Nekateri katoliški kritiki in sploh pisatelji, ki imajo več gorečnosti kakor učenosti in ponižnosti, imajo tako ozko obzorje, da je ž njimi res težko govoriti pametno besedo. Drugi pa si ustvarijo svoje katoliško prepričanje po taki fasoni, kakoršna se jim zdi gledé na njihove razmere najprikladnejša; njihovo stališče je tako, da se nanje vstopi lahko kdorkoli si bodi. — Niti prvo niti drugo ni katoliško stališče. Katoliško stališče ne more biti jednostransko; ako je namreč jednostransko, ni katoliško, — ako je krivo, ni katoliško, — ako je neutemeljeno in nedokazano, ni katoliško, — ako je samo za jedno dobo, za jedno deželo in jeden narod, ni katoliško, — ako ni znanstveno, marveč le fantastično ali mistično, ni katoliško, — ako ni splošno človeško, ni katoliško. Tako, g. Aškerc, treba je soditi, kaj je versko, kaj katoliško! Tudi nam je najvišje stališče — stališče humanitete: toda vemo, da je prava, čista in popolna humaniteta v krščanski veri; vzor humanitete nam je Kristus. Katoliška cerkev je vedno učila pravo humaniteto in gojila pravo umetnost, kolikor je mogla. Fanatični krivoverci so po cerkvah razbijali kipe in trgali slike, rimski papeži so zbirali starodavne ostanke lepe umetnosti v svojih muzejih. Pojdite v Rim, pojdite v Vatikan, g. Aškerc, pa boste videli, je-li katoliško-versko stališče res jednostransko ali ne.

O tej stvari smo že dovolj pisali v listu in na platnicah. Dan na dan čitamo v neverskih knjigah in spisih očitane, kakoršno omenja tudi naš kritik. To je lahko umevno, ker taki kritiki poznajo vse drugo bolje nego katoliško vero in katoliško stališče. Obžalovati pa je, da hodi za takimi kritiki tudi naš pesnik. Zatorej ne moremo drugače kakor priporočati mu, naj mirneje in natančneje proučuje katoliško stališče; trdno upamo, da po temeljitem uku ne bo več tako pisal, kakor je pisal sedaj. G. Aškerc ima tudi pisatelja teh vrstic za jednostranskega kri-

tika. Slobodno! Vendar imamo jasno zavest, da je naše stališče visoko in mnogostransko, naše obzorje obširno vsaj toliko kolikor našega nasprotnika.

Pripovedujejo, da je arabski poveljnik Omar dal sežgati veliko aleksandrijsko knjižnico s tem-le modrim odlokom: „Ali je v teh knjigah to, kar je v koranu, tedaj so nepotrebne; ali pa so nasprotne temu, kar je v koranu, tedaj so škodljive.“ Tudi to stališče je bilo versko stališče in mnogi nam podtikajo jednako mišljenje, kakor da preganjamo vse, kar ni versko. To pa ni res. Katoliška cerkev in katoliški duh ne nasprotuje ne vedi, ne umetnosti, ne kateremu koli napredku, marveč sodeluje povsodi po svoje več ali manj, kolikor more po ugodnih ali neugodnih razmerah. In z namenom pišemo „katoliški“ ne „krščanski“, ker prav ono ime zabavljivo rabijo naši nasprotniki, mi pa je rabimo s ponosom, izražujoč s tem ono veselje, obsežnost, splošnost, občečloveško in občesvetno moč svoje vere in cerkve, katere slepi nasprotniki ne vidijo.

Ne gledé na take može, ki so imeli med katoličani sicer dobro, gorečo voljo in dobre namene, a premalo izobraženosti in semtertje tudi premalo skromnosti, ne gledé na divje sovražnike krščanske vere, ne gledé na take katoličane, kateri prezirajo to, kar je bistveno katoliškega: hodimo po oni poti, po kateri je hodila vedno naša sveta cerkev, in ljubimo vedo in umetnost kot najlepši in najrodovitnejši cvetki človeškega duha.

Usmiljeni Samarijan. (Slika Edmund Kanoldt)

Prošnja.

V umetnostnem oziru nam je naša domovina — tuja. Do sedaj nimamo še nikakega življenjepisa naših umetnikov prejšnjih vekov, bodisi slikarjev, bodisi kiparjev; le o najnovejših vemo nekoliko več. Ali naj tičimo vedno v tej temi? Ali se ne spodobi, da preiščemo svojo lepo domovino tudi na tem polju?

Prav vljudno torej prosimo, naj slovenski razumniki pomagajo, da se razlije več luči na to stroko.

Največ umetnin, slik in kipov nahajamo po cerkvah, gradovih in v zasebnih zbirkah, redkeje po zasebnih hišah.

Prijatelji naj nam blagovoljno sporočé o slikah:

čegave so, letnico, velikost, predmet, ki ga uprižarjajo, kako so ohranjene, so-li slikane al fresco, z oljnatimi ali tempera-barvami, na platno, steklo, les, baker ali na drugo podlago?

o kipih ali sploh o kiparskih izdelkih podobno kakor pri slikah, namreč: velikost, obliko, čegavo delo, bodisi zaznamovano, bodisi po izročilu, kako je delo ohranjeno, iz kakega materiala, sploh kar se dá povedati o teh umetninah.

Kjer je možno, naj nam pošljejo tudi fotografije dotičnih umetnin.

Takisto nam omogočijo sestaviti kolikor toliko natančno umetnostno zgodovino slovenskih pokrajin.

Contieri, Robba, Mislej, Jelovšek, Mencinger, Kremser-Schmidt, Herrlein nam ne bodo samo znana imena, ampak tudi znani možje, katerih dela bomo umeli natančneje presojati in občudovati.

Hvaležni smo za vsako pojasnilo. Uredništvo bo doneske izročalo strokovnjakom in jih v kritičnih spisih objavljalo. Upamo obilnih prispevkov.

Uredništvo.

Socijalni pomenki.

(Dalje.)

Gerard Winstanley, katerega malo poznano utopijo smo v tem sestavku podali svojim bralcem, boleha za isto boleznijo kakor socijalna demokracija naših dnij. Z istimi glavnimi publicami bíje svoj boj kakor socijalistični agitatorji v sedanjem času. Brez vsake npravne podlage izkuša postaviti gospodarski red v družbi.

The Law of Freedom — Zakon slobode — se je kmalu pozabil; misli v njem izražene so prešle kot prazne sanje. Zanimive so pa vendar le, ker nam pričajo, kako stara so tista zdravila, katera nam sedaj socijalna demokracija ponuja v družabno zboljšanje. Prepričujejo nas, da se obnavljajo vedno stare zmote v novih oblikah v boju zoper večne resnice. Zmotam naših dnij se s tem jemlje sijaj izvirnosti in zraven tudi velik del njihove privlačne sile.

(Vzroki angleških ločin. Kvêkovci, njihov družboslovni pomen. John Bellers. Plockboy.)

Angleška verska prekucija je uničila stalna načela, ki jih podaje katoliška cerkev. Brez zakonite oblasti so se šopirili anglikanski pastori na škodo ubogega ljudstva in so skrbeli le za to, da so si ohranili mastne službe. S tem so napravili ogromen verski propad v celi družbi. Videli smo že pri levelovcih in njihovih pristaših, da niso imeli skoro nobenega verskega načela več. Takih pojavov opažamo sredi sedem-

najstega veka zeló mnogo po vsem Angleškem. Politični neredi so pospeševali versko brezbriznost in iz nje se razvijajoče popolno brezboštvo.

Zato se nam ni čuditi, da srečamo v tem času več mož, ki so iz notranje potrebe iskali na verskem polju resnice. Ker je niso mogli najti v tedanjih zmedenih razmerah pri njenem jedinem vrelcu, so zašli v zmote in so jeli ustanavljati svoje sanjarske verske družbe.

Tak mož je bil n. pr. lesterski črevljar Jurij Fox († 1691), začetnik kvêkovcev.¹⁾ Njegov nauk nas tu ne zanima, razven v kolikor je družabnega pomena. Kvêkovstvo ne pozna tako rekoč nobene oblasti, zametuje vojsko in vsak silovit upor. Ravno ta nauk je rodil nebrojno muk kvêkovcem. Ob tem so se izkazali neustrašljive junake in s tem so si ravno pridobili tudi med levelovci prijatelje, dasi sta si bili obe stranki v verskem oziru popolnoma nasprotni. Sam Lilburne je koncem svojega življenja zašel med kvêkovce in pri njegovem pogrebu je bilo teh zbranih več nego njegovih levelovcev.

Kvêkovci se ne morejo šteti med prave komunistične stranke. Toda po pravici jih omenjamo v zgodovini komunističnih poskusov, ker so zlasti izprva zeló bogato skrbeli za svoje siromake. Imovitejši udje so žrtvovali velike vsote ubogim sobratom v pomoč. V tem zmislu imamo torej vendar-le nekaj komunizem med-

¹⁾ Quakers = Tresoci se; Fox je namreč vedno trdil, da je božja beseda pretresljiva.

sebojnega bratstva, tembolj, ker so bile podpore ubožnih udov utemeljene in določene v kvêkovski organizaciji in niso bile le prepuščene prosti volji vsakogar. Iz kvêkovske ločine se je kasneje razvilo več pravih komunističnih občin zlasti v Ameriki, katerih nekatere smo že našli v dosedanjih pomenkih.

Neki znamenit mož, ki je v družboslovnem oziru proslavil svoje in kvêkovsko ime, zasluži, da se ga posebej spominjamo. John Bellers (1654—1725), bogat grajščak, je v svojih mnogobrojnih spisih podal mnogo nasvetov za družabno preosnovo. V svojih „Proposals for Raising a Colledge of Industry of all usefull Trades and Husbandry“ (nasveti, da se ustanovi delavska zveza vseh koristnih obrtov in kmetijstva), predlaga, naj se v posebnih zadrugah organizujejo obrtniki in poljedelci. Podrobno opisuje v svojem načrtu, kako naj se delo razdeli, kakšno bodi zadržno vodstvo, kako naj se skrbi za zdravje, npravnost in omiko. V svojih Essays (poskusih) odgovarja, kako bi se najložje pomagalo siromakom, popisuje pomen delavcev¹⁾, škodljivost prevelike množine denarja itd., nasvetuje, naj bi evropske države sklenile skupno državo, ki bi v svoji zbornici reševala vse prepire gledé na pravice posamnih knezov.

Bellers ni komunist v pravem besede pomenu, pač pa duhovit in odločen družaben preosnovalec. Njegovi spisi so v marsičem vplivali na Owena, znanega pospeševalca komunističnih občin v našem veku. Vredni so, da jih tudi sedaj proučavajo družboslovci.

Misel zadržne zveze obrtnikov in poljedelcev je našla ob času, ki ga opisujemo, še drugega zagovornika — Petra Kornelija Plockboya, Holandca iz Zierickzee-a, ki je l. 1659. priobčil svoj vrlo zanimivi „načrt, kako se osrečijo siromaki tega in drugih narodov“. Zadruga, kakoršno si on misli, združuje vse potrebne delavske moči; kar kdo prinese v zadrugo, ostane njegovo, toda obrestij ne dobiva od tega. Prodaje in kupuje se vse skupno. Zadruga naj skrbi tudi za duševno izomiko svojih udov. — Plockbojev načrt je jeden prvih načrtov — proizvodjalnih zadrug, ki so se pa šele v našem času dejanski jele oživljati.

Ker se nam zdi ta stvar zeló važna, podajemo tu ob kratkem vsebino Plockbojevega načrta:

¹⁾ Tako dokazuje n. pr. da more 500 redno delavnih delavcev 3000 funtov šterlingov na leto več pridelati, nego stane njihovo preskrbljenje.

Pripravni ljudje naj zberó neko vsoto denarja. S tem naj se zidata dve hiši: jedna v Londonu za 20—30 rodbin; v nji naj bodo skladišča in najraznovrstnejše prodajalnice; druga, večja naj bo na deželi, tik kake večje reke. Ta hiša bodi središče proizvodjanju in skupni dom zadržnikom. V njej naj prebivajo poljedelci, rokodelci, učitelji in brodarji.

Med hišo in reko bodi izkrcavalni prostor. Hiša imej za vsako zakonsko dvojico sobo in spalnico, veliko shrambo za obleko, kuhinjo, obednico, otroško sobano, kleti, prostore za bolnike in knjižnico.

Voditelji se volijo na jedno leto. Blagajnica bodi zaprta s tremi ključi, ki naj jih imajo v rokah trije udje. Pravil bodi čim najmanj. Kar ne nasprotuje ‚božjemu kraljestvu‘ in pameti, bodi slobodno.

Udje delajo po šest ur na dan, najeti delavci pa po dvanajst ur. Tisti, ki imajo opravilo v mestu v trgovski hiši, naj se menjavajo in redno prihajajo po določenem času v proizvodjalnico.

Vsak otrok naj se izuči dveh do treh obrtov. Ob času, ko še hodijo v šolo, morajo delati po tri ure obrtno ali poljedelsko delo. V tem ni nobene razlike med imovitimi ali ubogimi otroki. Tudi deklice se morajo učiti obrtov.

Zadruga mora dobro vspevati, ker bolje in ceneje izdeluje, ker njeni udje ceneje stanujejo in živé in se tudi ceneje, nego drugod, lahko prodajajo njihovi izdelki. Razvijé se lahko tudi tako krepko, da se peča tudi z ladjarstvom

Delalo se bo prav lahko. Če biva sto družin v zadrugi, bo zadostovalo petindvajset žen za hišna opravila, drugih petinsedemdeset bo lahko obrtno delalo. Kar se doma ne bo pridelalo ali izgotovilo, kupilo se bo na debelo in s tem se prihrani mnogo stroškov.

Zadrugi se ni treba bati tekmovalcev. Z zunanjimi ljudmi naj ima trgovske zveze. Pri proizvodjanju pa naj se nikar ne drži prestrogih načel. Kvêkovci prepovedujejo n. pr. vsak lišp, toda to naj ne moti udov, da ne bi sami lišpa izdelovali. Sicer odženejo mnogo kupcev brez potrebe.

Nosijo naj se udje preprosto, toda kdor more, sme obleči tudi lepšo obleko, že zato, da ga siromaki poznajo in že po obleki vedó, kam se smejo obrniti in kje pričakovati podpore.

Vsak šesti in dvanajsti mesec se mora obračunavati. Jeden del gotovega prebitka se razdeli med ude. — V skupni dvorani, kjer ima vsak svoj sedež in svojo mizico, prirejajo se predavanja in poučni razgovori. (Dalje.)